

A nyugdíjas évek „szabadidő-kultúrája”

Önértelmezés nagyszülő korban

1. Fogalomtisztázás

A főcím minden szava magyar szó, önálló és közmegállapodás szerű jelentéstartalommal. Ennek ellenére, itt és most, a Bokorban, az F1 közösségben, 2017 nyarán, a 7. Régió évi rendes lelki gyakorlatán „hozzáadott érték” kiegészítésekkel kívánjuk használni, s ezáltal egyedivé tenni, régióra, kisközösségre, sőt családra, házasságra, személyre lebontva.

Nyugdíjas: általában egy társadalmi rétegcsoporthoz tartozó, de itt az ötvenes, hatvanas, hetvenes vagy azon túli életkorban lévő „önmagunkra” gondolok, akik már „lefelé mennek a hegyről” s élvezik a „délutáni napfényt”, a közelgő „naplemente” simogatóan látják a sugarait. Nem is olyan könnyű lefelé menni, sokszor nehezebb, mint a felfelé ívelő út, a sziklamászók is tudják ezt. Felfelé még hajtott a kíváncsiság, a remény s a kirobbanó fiatal erő, délutánra már elfáradunk, az extázis elmúlt, a térd megroggyan, erőink megfogyatkoznak, ennek ellenére mégsem mindegy, hogyan érünk haza. Valami ehhez hasonló gondolatok jegyében született az alábbi, az élet értelmén és eseményein eltöprengő vers is, olykor pesszimista kiszólásokkal.

BABITS MIHÁLY: INTELEM VEZEKLÉSRE

Mivel e földön jónak lenni oly nehéz -
erényeid elhagynak mint az ifjúság,
de bűneid utánad jönnek, mint a hú kutyák
s ha netán elfáradva az úton leülsz,
mind körüled telepszik és arcodba néz
nyugodtan, mintha mondanák: «Nem menekülsz!» -
s ha néha egyet bottal elkergetsz és messze versz,
kicsit hátrább húzódik, és ha nem figyelsz,
megint előjön, kezded nyalja, s mintha már
lelked belső helyein és zugaiban
kotorna nyelve ragadósan, síkosan,
és érzed már hogy többé nem kergetheted
s nem verheted hacsak magadat nem vered -
verd! verd! ezer bűn nyelve lobog benned mint a tűz
és lelked már nem is egyéb mint ez a tűz:
te csak a bűnök teste vagy, mely lábon jár
s viszi és rejti mint legmélyebb lényegét
s önbelsejét, az önzést és rossz vágyakat,
mint a bélpoklos poklát mely benne rohad
és őt is elrohasztja - viszi mint az örület
vak égését, ezt a sivar belső tüzet
amelyben minden bölcs erő és fiatal
erény úgy illan el, mint tűzben az olaj,
légbe leng fel és híg egek felé enyész -
mivel e földön jónak lenni oly nehéz!

Szabadidő: ebben reménykedünk egy életen át, hogy szabadok vagyunk, s urai az időnek, célszerűen és tervszerűen utalványozzuk az időszeleteket... Aztán rácsodálkozunk a 60 éves Arany János „Epilógusának” kesernyés soraira:

Az életet már megjártam;
Mit szívembe vágyva zártam,
Azt nem hozta,
Attól makacsul megfoszta.

Egy kis *független* nyugalmat,
melyben a dal megfogható,
Kértem kérve:
S ő halasztá évrül-évre.

De idézhetjük a Szentírást is, Jézus szavait Péterhez: „Amikor ifjú voltál, magad övezted fel magadat, s oda mentél, ahova akartál. De ha majd megöregszel, kiterjeszted a karod, s más fog felövezni téged, aztán oda visznek, ahova nem akarod.” (Jn 21, 18)

A kérdés az, hogy

- mire használjuk az időnk, vagyis az életünket?,
- milyen az időbeosztásunk, tervszerű-e az időutalványozásunk?
- végzünk-e rendszeresen időelszámolást?
- mi az aránya a hasznos időtöltésnek és a szabadidőnek?
- szétválík-e kettő egyáltalán?
- valljuk-e a kikapcsolódás helyett inkább átkapcsolódás igazságát

Hogy a végén kezdjem, én már fiatal koromban megfogalmaztam ezt a magánigazságot, hogy nem kikapcsolódní, hanem átkapcsolódní kell. „S ezt mindenkire kötelezőnek gondolod, nagyapa?” - kérdezte tőlem a minap Csabi, a 15 éves unokám, mert akkor én ezzel nem értek egyet. Megnyugtattam, hogy elsősorban magamra értem, és nem botránkozom, ha valaki sakkozik, kártyázik vagy sportol, de nekem ezekre, s még sok más egyébire egyáltalán nincs igényem. „Ars longa, vita brevis”, tartja a latin mondás, s én ezt úgy fordítom le, hogy az élet rövid, ezért csak a legnagyobb, legszebb, legértékesebb dolgokkal szabad foglalkozni.

Valami hasonlót mond Babits az „Európai irodalom története” bevezetőjében: „Nem minden irodalom, amit valaha is leírtak az emberek. Még csak nem is minden, amit praktikus cél nélkül, pusztán az olvasás gyönyörére írtak. A világirodalom arisztokratikus fogalom: értékbeli kiválasztást jelent. Az igazi világirodalomhoz csak a legnagyobbak tartoznak. S az igazi világirodalom ezeknek a története. A nagyoké, akik folytatják egymást századról századra, s kezet nyújtanak egymásnak a népek feje fölött. A költők egymásnak felelnek idő és tér távolságain át. Homérosz fölébreszti Vergiliust, Vergilius Dantét és a századok nem számítanak. Ez a világirodalmi hatás lélektana.”

A mi „szabadidő kultúránknak” is **arisztokratikusnak** kell lenni. Nem fér bele minden, de ami belefér, az teljes odaadást, teljes embert kíván. Talán ezért is jelentős az időelszámolás gyakorlata. Fogyókúrázóok mondják kicsit szarkasztikusan: „Az leszel, amit megeszel!” Ez itt is áll: Az vagy, amire az idődet felhasználod! Vannak egyértelmű dolgok: „Ora et labora!”, imádkozzál és dolgozzál, ehhez hozzávehetjük még a szellem és a lélek táplálékait, a tanulást, művelődést, lelki életet, s mindezek következményét: a szeretet szerinti életformát, amely csak közösségben lehetséges. A szabadidő tehát bőven kitölthető, még akkor is, ha „csak értékes dolgokat művelünk”... „Varietas delectat”, a változatosság gyönyörködtet, de hát van-e változatosabb élet, mint a fizikai, szellemi, lelki alkotások végtelen sokaságának változtatása?

Már egy műfajon belül is hihetetlen távlatok vannak: művészetben belül az irodalom, zene, festészet, szobrászat, építészet... vagy a fizikai munka, kertészkedés, házépítés, növények, állatok szeretete, gondozása... minek akkor kártyázni, golfozni vagy futballozni? Ja, hogy berúgjuk a gölt az ellenfélnek, aki ennek nem fog örülni!

Ezzel nem nézzük le a sportot, sőt, akár méltató szavakat is mondhatunk mellette. A sport ugyanis valahol a következő vázlatpontban részletezett **kultúra** része, még akkor is, ha néha életre-halálra menő verseny, vagy üzleti célú reklám és gazdasági tevékenység. Alapvetően „testkultúrának” kell, ill. illene lennie. Ebben a minőségében viszont fontos, ahogy a mondás tartja: „Ép testben ép lélek”. Ezzel a lényegét is kimondtuk: az egészséges életmód tartozéka, amely gyermekkorban a testi fejlődés elősegítője, később a testi-lelki egészség megőrzője. A mozgékony, az erőnlét, a fittség az élet más területeire is gyümölcsözően hat: nagyobb munkabírási, nagyobb idegrendszeri terhelhetőség, hatékonyság, nagyobb teljesítmény, állóképesség mások szolgálatában, pl. az anya szülése, a kisgyermek melletti éjszakai virrasztás stb. A sportos ember optimistább, vidámabb, magabiztosabb, kellemesebb személyiség.

Kultúra: Magyar értelmező kéziszótár (Akadémiai, Bp., 2003) szerint:

- Az emberiség által létrehozott anyagi és szellemi értékek összessége
- A művelődésnek valamely területe, ill. valamely korszakban, valamely népnél való megnyilvánulása
- A civilizációval szembeállítva: szellemi javak, műveltségi színvonal
- Valakinek művelt volta, műveltsége. Pl: *Nincs zenei kultúrája*
- Valaminek kulturált volta. Pl: *A viselkedés kultúrája*
- Tudomány: természet, művelés, földművelés, növényi kultúrák (Termesztett növény-nyel borított terület gondozása)

A köznyelvben a **kultúra** szinte bármit jelenthet, de általában pozitív töltetű dolgot, ha valami nem az, akkor „szubkultúra” a neve. Az ókori jelentése a „colere” latin igéből származik, amely jelentette a

- „lakni”, „valahol tartózkodni” fogalmát, vagy a
- „növényeket/állatokat gondozni”, „földet megművelni” cselekvéseket

A második jelentéshez két főnévi alak is tartozott, a „cultus” és a „cultura”, eredetileg azonos jelentéssel („cultura agri” = „cultus agrorum” = földművelés, mezőgazdaság, angolul: „agriculture”)

A kultúra legkorábbi fogalma ezekhez a főnévi alakokhoz kapcsolódik jelentésbővüléssel:

- test és lélek gondozása mint nevelés, tanítás/tanulás, ill. öltözködés, kozmetika („cultus/cultura animi”; „cultus feminarum”)
- valamivel való törődés, foglalkozás, valaminek a csinálása (pl. „cultus litterarum”, „cultus iustitiae”; sőt: „cultus vitiorum” → magyarul: pl. „a tudományt műveli”; pejor.: „mit művelsz?!”)
- az istenek illetve más nagy becsben tartott/szent dolgok/személyek (pl. haza, szülők) tisztelete

A „kultúra” a mi társadalmi környezetünkben és a médiában legtöbbször valamilyen szellemi tartalmú, hasznos vagy szórakoztató tevékenységet, a tudomány, művészet, sport tárgykörébe tartozó cselekvéseket, etikai tartalommal átszőtt emberi viselkedésformákat jelent.

A „szabadidő kultúrája” pedig az idő hasznos „múlatását”, eltöltését, játékot, hobbyt, kapcsolódást, testkultúrát, kézműves foglalkozást, táncot, sakkozást, kártyázást, társas játékokat, szellemi- és fizikai akadályversenyeket, szellemi vetélkedőket, versengéseket stb. jelent. Ha már ezek valamelyike káros a testi egészségre, a lelki habitusra, a személyiség, a jellem fejlődésére, vagy az egyén létbiztonságára, már „szenvedélybetegségekről” beszélünk.

A mindennapi élet gyakorlatában a **kultúra** számos konkrét foglalatosságot jelenthet, főként a művészetekhez, irodalomhoz és zenéhez köthető dolgokat. De azt is tudnunk kell, hogy az „egész világ nem a mi birtokunk”, ahogyan azt Vörösmarty mondja. Való igaz, túl nagy projekt egyetlen ember számára áttekinteni, és még inkább magas fokon művelni valamennyi ágát..., de némi jártasságot szerezni alapfokon, az egyszerű embernek is javára válik. Kodály Zoltán, ha bemutattak neki egy gyereket, mindjárt szolmizálnia kellett előbb... kedves történet, talán zavarban is volt az illető, de van benne igazság. A „botfűlűnek” is illik tudnia legalább annyit, hogy a zene alapvető kelléke a hang, amelynek van magassága (frekvenciája), erőssége (amplitúdója) és színe (felharmonikus tartalma, amely a hangforrása jellemző), ez utóbbiból ismerünk rá a hangszerre. A szolmizálás pedig a hangmagassággal van kapcsolatban, nem is elsősorban a fizikai abszolút rezgésszám értékkel, hanem a relatív hangközökkel, amely a rezgésszámok aránya. Tehát szakmától függetlenül is lehet szeretni és élvezni a zenét, s a lélektani hatás sokszor nagyon hasznos is lehet. Ettől lesz a „zene mindenkié”!

Önértelmezés: ezzel a fogalommal én a Bokorban találkoztam először, a régi KD-k kezdődtek így, ezzel a két vázlatponttal: *Önértelmezés és Bokorstruktúra*. Nem kifejezetten élveztem ezeket, főként a másodikat nem, de azt el kell ismerni, hogy *Önértelmezés* nélkül nincs sem *egyéni*, sem *közösségi élet*. Nemcsak hogy megengedett, de egyenesen kötelező mindenki számára, hogy előre tisztázza: mi vagyok, honnan jöttem, hová megyek, miben hiszek, mit tartok igaznak és mit tartok hamisnak, milyen értékek vonzásában élek, mire törekszem.

Ady Endre így fogalmazza meg a maga önértelmezését:

SEM UTÓDJA, SEM BOLDOG ŐSE...

Sem utódja, sem boldog őse,
Sem rokona, sem ismerőse
Nem vagyok senkinek,
Nem vagyok senkinek.

Vagyok, mint minden ember: fenség,
Észak-fok, titok, idegenség,
Lidérces, messze fény,
Lidérces, messze fény.

De, jaj, nem tudok így maradni,
Szeretném magam megmutatni,
Hogy látva lássanak,
Hogy látva lássanak.

Ezért minden: önkínzás, ének:
Szeretném, hogyha szeretnének
S lennék valakié,
Lennék valakié.

Egyszerre van itt jelen az **elkülönülés**: „Vagyok, mint minden ember: fenség, Észak-fok, titok, idegenség, Lidérces, messze fény”, a **találkozás vágya**: „Szeretném magam megmutatni, Hogy látva lássanak”, és a **találkozás értelme, a lélek feloldódása**: „Szeretném, hogyha szeretnének S lennék valakié, Lennék valakié.”

Valamilyen *Ars poetikája* mindenkinek van, még annak is, aki nem tud róla: az ilyen embert mondják gyökértelennek, aki csak sodródik az élet dolgai között. Babits „Halál fiai” regényének egyik, nem is főalakja, Nelli jut itt eszembe, a főhős, Imrus édesanyja, „ e különös és megható, szinte pirulva szenvedő asszony, akinek félénk természetéhez oly kevésbé illő életeseményeit Babits akkora meggyőző erővel hiteti el” (Komlós Aladár tanulmánya).

Az egyszerű, végtelenül naiv, hiszékeny, de tisztaszívű asszony tragédiája, aki egy kemény, szívós és könyörtelen, kiszikkadt lelkű édesanya, Cenci, egy műveltségben messze fölötte álló jogász férfiú, Miska, törvényszéki bíró, mint férj között őrlődik. Közben egy könnyűvérű playboy, egy gazember fiskális, Hintáss Gyula, a bohémságában is felelőtlen élet császára kompromittálja és „kihódítja” az amúgy is kissé kihűlt és megüledett házasságából. S Nelli tehetetlenül sodródik az eseményekkel, immár nemcsak méltóságát, de becsületét is elveszítve.

Nem véletlen a regény címe: ennek a családnak, ennek a világnak a gyermekei: a **Halál fiai**.

Még a regény elején együtt van a két család egy „murin”. Miskáké valahogyan az ügyvéd házában ebédelnek, koccintgatnak, nevetgélnek, Gyula szellemeskedik és bókol a vendég, barátja felesége szépasszonynak. Estefelé Nelli hazaindul, Gyula tréfásan felugrik, hogy elkísérje:

- Dehogy hagyom magát: még megszökik! - s Gyula fejére széles karimájú kalap ugrott, s kész cicerone állt ott, szép asszony cicerónéja alkonyi kerten át.

Bólintott künn az öreg tamariszk, a hold már fönn settenkedett a késő délutáni égen, és titkos szellő járt, mintha most keverné valami falusi tündér a készülő nyárest levegőjét, ezt a csodálatos hatású varázsitalt. A jegenyeakác, mint egy ciprus, hajlongott.

- Itália! - kiáltott Hintáss Gyula, s mutatta a ciprust, tamariszkot. A szép asszony mély lélegzetet vett, s önkéntelen megállt; könnyű és zavart lett egyszerre a lelke, mint a léghajó, melyből váratlan kidobják a terhet: meginogva szökkent a Hold felé.

- Lásza, most úgy képzem - szólt Gyula -, hogy maga a Donna, én pedig valami kóbor s nem egészen tisztességes lovag; tudja mit? megszöktetem! hagyjuk itt Miskát, jó?

Tréfának volt mondva, de Nelli nem tudott rá felelni; rózsaszín torkában ijedt szavak akadoztak, mint csengős bárányok a kerítés körül; a pezsgő melege verte halántékát, s egyszerre, minden ok nélkül, a holnapi lekvár főzésre gondolt, mintha egészen komoly dolog volna, amit Gyula mondott, s csak a lekvár főzés állana útjában.

A kapunál voltak, s Gyula előreeresztette a karcsú és finom alakot; bolondos bókokkal, melyek csak tőle teltek ki; de ki vette komolyan a Gyula bókjait?

- Mint egy földre szállt holdsugár, aki a feleségem ruhájába öltözött; nem fél, hogy összetévesztem Erzsivel?

Hirtelen előugrott, és bajszos száját a nyakához értette:

- Összetévesztettem - nevetett.

Nelli összerezent. A kút füze bólintott eléjük. Ez már a Döme bácsi udvara volt, s amint hirtelen hátranéztek, meg is látták az öreget az utcai lakásrész előtt az ajtó sötét négy-szögében, gyertyával és pléddel, különös jelenés! A konyhából asszonyi dorgálás hallatszott, fukar szemrehányások egy lusta cselédhez.

- Itt vagyunk, Cenci néni! - kiáltott be Gyula.

Nelli elővette zsebkendőjét, s lopva megtörölte nyakát, ahol az ügyvéd bajsza érte.

Amikor Nelli a regény végén meghal, az író ezt így írja le: „**Nelli évekig ült kábultan az Élet szélén, honnan most végre lezuhant.**”

(*Babits: Halál fiai/Epilógus/11. fejezet/2. bekezdés*)

Érdemes itt egy kissé elidőzni és megvizsgálni ennek a mondatnak a szövegkörnyezetét. Annál is inkább, mert ez a regényrészlet tartalmában előre mutat a jelen tanulmányunk további fejezeteire: Istenkapcsolatunk, hit és tudás viszonya, időbeosztásunk súlyozása, munka és

hivatás kérdései, szórakozás helye az életünkben. Az „élet célja a küzdés maga” (Madách), vagy éppen az élvezetekben való elmerülés. Kikapcsolódni az életteljesítmény növelése, az erőgyűjtés miatt, vagy éppen helyette. A szellemi erőnlét és műveltség megléte vagy hiánya, s ezek kihatása az egyéni világlátásra, világnézetre, életfilozófiára. A családi kapcsolatok hőfoka, minősége, jelentősége vagy teljes elidegenedés, az érzelmek elsivárosodása, az értékrendek felcserélődése. Az empátia helyett közöny, harcok egymás ellen és végtelen magány mindenütt...

"Anyád beteg, jöjj azonnal!" - mondja a sürgöny, és Imre egy másik sor írásra gondol, amit Nelli apró, finom betűivel rótt keresztbe a legutóbbi családi levélen: "Vigyázz magadra, édes Imruskám, azok közt a nagy hegyek közt, és írd szerető Anyádnak!" Csak egyetlen sor: már akkor beteg volt, az ágyban írta. És annak is már jó egynéhány hete... ó, miért nem felelt Imre a levélre? Miért halogatta napról napra? Pedig meg akarta külön írni, hogy régi ismerősre bukkant Erdővárott: Wintersberg báróékra; a báró most itt van a kataszternél: a fia a gimnáziumba jár, majdnem kicsapták, a bárónétól valósággal fél az örmény boltos, mert kleptomániás.

Mit nem adott volna most Imre, ha ezt a tervezett levelet megírta volna! De az Idő kérlelhetetlen, mint egy gyorsvonat, melyről nem lehet leszállni; s nem fordul soha vissza! Van azonban ugrás, amit nem érhet el sem gyorsvonat, sem idő; mert Erdővár messzebb Velencénél, de ahova Nelli ment ezúttal, az közelebb, mint a szomszéd szoba: csak egy lépés, egyetlen pillanat! **Nelli évekig ült kábultan az Élet szélén, honnan most végre lezuhant!**

S Imre zavartan kérdezte magától: mi változik meg, s mit kell siratni? Imre hitetlen imákat morzsolt a vonatban, mintha minden attól függne, hogy anyját még életben találja: ó, sohasem gondolt igazán anyjára; nem is ismeri őt; egy szavára, egy tekintetére nem tud visszaemlékezni! Az ima különös módon addig volt csak jó, míg hitetlen volt; de mihelyt Imre őszintébben próbált magába nézni, és fölfedezte, hogy igazában hisz valami Gondviselésben: rögtön tudta azt is, hogy semmi imádság nem segíthet - hogy evvel a csodálatos Gondviseléssel, evvel a hajszálfinom Örökigazsággal ellenkeznek, ha viszontlátná anyját.

Úgy is volt, mert mire Imre leszállt a vonatról, Nelli már elindult az Ismeretlenségből a Feledés felé.

A temetés előtti este érkezett meg, s Dodónak kellett lemenni érte az állomásra, amihez pedig Dodó nem sok kedvet érzett; buzgó kongreganista létére szívesebben ment volna aznap a kongregációba.

- Úgyis sokszor elmaradok a tánciskola miatt - magyarázta Imrének -, mert éppen egy órába esnek. Most azonban a haláleset miatt a tánciskolába nem mehetek...

Imre kissé furcsának találta a Tánc és a Vallás e rivalitását; Dodó azonban megmagyarázta neki, hittanára szavaival, hogy "az édes Jézus nem ellensége a tisztességes mulatozásnak". A kongregáció vezetője, a természetrajz fiatal tanára, ugyan először nem akarta engedélyezni az elmaradásokat; de a hittanárnak szüksége volt jó táncos fiúkra, mert bált rendezett a legényegyletben. Ennek az érvnek mindenki behódolt. Imre elgondolkozva hallgatta öccsét, ki nagyobb volt, mint ő, s már közel az érettségihez. Eszébe jutott az ő régi természetrajz tanára, akit, pedig az pap volt, darwinizmussal és ateizmussal gyanúsítottak. Akkor ez hozzátartozott a tudományhoz: ma pedig az ifjú tudósok kongregációkat vezetnek. Mi ez? érdek? divat? vagy csakugyan kibékülnek a Hit és a Tudás, az ős ellenségek? Ó, ha a Tudás megfogná és megszorítaná a Hit kezét, melyben remeg az éjbe tartott fáklya! Imre különös hangulatban volt: a szomszéd szobában feküdt kiterítve anyja. Imre apjára gondolt: akinek hitetlen lelkéért szokott

imádkozni gyermekkorában. Dodó azonban nem törődött a halottakkal: ő az Élet gyermeke volt, mely egyformán otthon van a kongregációban és a tánciskolában; Dodónak a Vallás is csak életet jelentett, mint a tánc. Míg Imre szegény, Hittől és Tánctól egyformán messze volt. Ó, ha anyja szelleme megjelenne, valami vigasztaló és bús vízióban! de Nelli nem jelent meg.

Jolán különös foglalkozásba merült ez estén, mely nemigen illett halottas házba: s ez a foglalkozás a véletlen furcsa játéka folytán szintén a Tánccal függött össze. Jolán régi táncrendeket szedett elő, Nelliét és a magáéit, s nézegette, rakosgatta. Az egész házból inkább az unalom hangulata áradt, mint a szomorúságé: noha természetesen senki sem vallotta be, mily kevésbé érzi jelentős eseménynek a szegény Nelli elvesztését. Mindenki tétlen ült, csak Cenci intézkedett a halottas szobában, aminthogy általában ő intézte a temetés összes dolgait, mert Jozsót csak az utolsó órára várták.

A temetés hűvös, szeles időben folyt le, s kocsikon mentek haza. Döme és Cenci ültek egy kocsin. Ez a kocsi a két elpusztíthatatlan öreggel úgy gördült az utca agyagos sarán, mintha fiatal halottak testein görögne.

- Ez is elment! - mondta Cenci, aki egyetlen könnyet sem hullatott lányáért: mert nem volt szokása a sírás. Döme vastag sétapálcájával s Cenci szőlőjáró furkójával egyformán döfködtek a nyútt fiáker padlóját.

Az önértelmezés aktív megnyilvánulása a „life learning”, az *élethosszig való tanulás*, állandó önképzés, önnevelés és önművelődés.

Kérdések:

- mennyi időt tanulok napi rendszerességgel?
- milyen a „témalapom”, azaz mely területeken képezem magam folyamatosan?
- milyen a hitbeli – lélektani – szépirodalmi – szakmai témakörök aránya?
- idegen nyelvek tanulása, gyakorlása, használata
- filozófia, természettudományok, politika, közélet szerepe az életemben
- művészetek, sport tanulmányozása, gyakorlása, aktív vagy passzív művelése

Nagyszülő: mérhetetlenül több, mint nemzedékváltási mérföldkő, mint biológiai státusz. Olyannyira, hogy vérségi kapcsolat nélkül is lehetünk keresztapák (!), keresztanyák, szülők és nagyszülők valamely eszmei érték, nemes emberi törekvés, „másokért élő” projektek fővédnökeiként, nem utolsó sorban konkrét személyek, egyszóval az ÉLET vonatkozásában. Ennek az „életstratégiának” egyik partikuláris megoldása az unokáink szolgálata és a bennük való gyönyörködés.

„Felelős vagy azokért, akiket megszelídítettél!” – idézte V. Gabi a közismert Kisherceg mű klasszikus mondását egy egészen másról, a migránshelyzetről szóló tanulmányában. A Kisherceg és a Róka barátságáról van szó a „Kisbolygón”... Ez a mi „Nagybolygónkon” is érvényes, különösen családi-nagycsaládi miliőben, nagyszülők – unokák vonatkozásában. A biológiai státusz adott, ezt kell feltölteni mesék, népdalok, ünnepi hangulatok, sütemények, együtt főzések, játékok, kirándulások, kézműves foglalkozások sokaságával! Ebbe természetesen belefér a praktikus gyermekvigyázás, házi munkákban való segítségnyújtás is, de ennél bizonyosan többre volna szükség.

Az élet realitásai „alapértelmezésben” átgázolnak az imént felfestett „romantikus álmokon”! A szülők dolgoznak, a nagyszülők betegeskednek, a gyerekek pedig a maguk módján csendesen „emigrálnak” valamilyen tetszetős divatáramlat felé. S ez mindig is így volt. A fent idézett Babits regény a 20. század elején íródott, s itt most csak visszautalunk a Nelli betegsége-halála

kapcsán felnőtt fia, Imrus töprengéseire, a szűkebb család, Dodó, Imre öccse, Jolán, a testvér, Döme nagybácsi, Cenci nagymama viselkedésére, közönyére, a temetés körülményeire és hangulatára.

A mi szüleink, a gyerekeink nagyszülei viszonylag magas kort értek meg. Mindhárman nálunk haltak meg, családi környezetben, sőt gyermektelen nagybátyám is, akit az ő kívánsága szerint élete alkonyán magunkhoz vettünk. A kilencvenes évek voltak a mi végleges „árvaságra jutásunk” éve, noha már negyvenes, közel ötvenes éveinkben jártunk.

A sort apai nagybátyám kezdte 1993 őszén, 86 évesen. Sokáig élt özvegyen, falun, ereje fokozatosan elhagyta, félelmei voltak, mi lesz, ha otthonában elesik, és senki meg nem hallja segítségkérő szavát. Talán csak hetek múlva fog feltűnni a szomszédoknak, hogy holtan fekszik a saját házában. Nagy megnyugvás volt számára, amikor hozzánk került, anyósom és gyerekeink barátsága és szeretete vette körül. Noha saját gyermeke nem volt, talán szokatlan is lehetett számára a nagy nyüzsgés, de a „három kisémbert”, ahogy ő mondta, Andrist, Tomit és Mikit nagyon bírta és szerette. Ő maga már egész nap ágyban volt, újságot olvasott, TV-t nézett, keresztretjvényt fejtett, ebédhez felkelt, fürdőszobába egyedül ment, de fürdésnél, borotválkozásnál segítettem neki. Kívánsága szerint református pap temette, saját falujában, bár katolikus volt.

Hamarosan követte őt jó apám, 1994. január elején, 80 évesen. Csepelen laktak, anyám novemberben elesett saját lakásukban, combnyaktörést szenvedett, s apám igyekezett ápolni őt. Végül, úgy karácsony táján mindkettőjüket magunkhoz vettük, itt laktak velünk a Tábor-hegyen, Apámat infarktussal bevittük a Margit kórházba, ahol másnap vagy harmadnap meghalt. Fizikailag kórházban, de valójában nálunk. Apám egész életében fizikai munkás volt, nagyon jól bírta magát, s erejét az építkezésünkön is kamatoztatta. 72-76 éves között könnyedén emelgette a cementes zsákokat és betongerendákat, rajtam bőven túltéve. Szívesen jött naponta Csepelről Óbudára építkezni, rakodni, betont keverni, s precízen dolgozott, nagy segítség volt számunkra. Velünk és a gyerekeinkkel nagyon jó, baráti, apósi, apai és nagyapai viszonyban volt, s ez kölcsönösen valósult meg. Itt, Óbudán temettük el.

Anyám így „ránk maradt”, a combnyaktörés miatt ápolásra szorult, fürdetni kellett, néha kiültettük egy karosszékre, amelyre Péter fiunk görgőkkel ellátott vaskeretet szerkesztett. Ezzel lakáson belül tologatni tudtuk, pl. az ebédlőasztalhoz. Lelkileg nehezen viselte a betegséget, sokat szomorkodott, sóhajtozott, nem szívesen szorult ránk. Azért szerettük, anyósom és a nagyobb gyerekek sokat beszélgettek vele, s az ápolásban, tisztába tételben, öltöztetésben is segítettek Gabinak, valamennyire persze én is, de napközben dolgozni jártam. Kórházba is vittük, amikor kellett, de nálunk halt meg, közel másfél év múlva apám után, 1995 tavaszán, 84 évesen.

Anyósom csodálatos ember volt, sokféle művészi adottsággal, szobrai ma is a lakásunk megbecsült relikviái. Fiatalkorában szépen énekelt, egész életében írt verseket, amatőr szinten mérve magas fokon verselt, tartalmilag is, formailag is. Két világháborút élt át, ennek minden fájdalomával és izgalomával. Szüleit és egész életében beteg hűgát életük végéig kitartóan és nagy szeretettel ápolta, majd nővérét is, amikor az rákos beteg lett. Az öregek-betegek ápolásáért saját esetleges karrierjét, művészi kibontakozását is beáldozta. Gabit 43 évesen szülte, az én legnagyobb örömömre, de férje egy év múlva megbetegedett és meghalt, így özvegyen nevelte fel leányát, nehéz körülmények között, társbérletben, beteg szülei és testvérei környezetében. A XX. század eleji nagyváradi hagyományos kereszténységben nőtt fel, hite, Istenbe vetett bizalma átlagon felüli volt.

A mi bokros kereszténységünket azonban nemcsak elfogadta, de már bőven nyugdíjas korban bekerült Szabó Márta néni közösségébe, Bajainé, Gerberné s más idősek társaságába. Vitte a maga színeit, s közösségtársai becsülték, szerették érte. Gyakorlatilag velünk élte le az életét, kezdettől fogva számítani lehetett rá a házimunkák, gyermekvigyázás, gyermeknevelés kérdéseiben, s nem volt beteges alkat. Szép, magas életkort ért meg, 93 évesen ment el közülünk 2000 nyarán. Csak az utolsó 1-2 hónapban gyengült le annyira, hogy már csak ült az ágyon és várta a halált. Éjszaka nem tudott lefeküdni, mert fulladt. Anikó és Eszter lányunk egymást váltották mellette. Nyár volt, néha inni kért. Az utolsó éjszakán Eszter volt a balján, én jobbról, s amikor elbóbiskoltam, valahogy nekem dűlt, s Eszter csendesen szólt: meghalt a nagymama.

Hadd idézzem itt egyik filozófikus versét:

Meditáció

Csak két méterre fekszel tőlem itt
s mily mérhetetlen messzeségben mégis!
Néhány lapátnyi rád hulló göröngy,
s hullhat a könny,
és jajdulhat a vágy is,
e földi létben nincs találkozás.

Mi hát az élet,
s mondd, mi a halál?
Te már tudod...!
/mily súlya van e szónak!/
Születni, s halni rejtelmes titok
és közte van az élet MEMENTÓNAK,
hogyan porból lettél és porrá leszel.

Mi hát az élet?

Egy ragyogó kép,
hol a vonalak és színek káoszában
elvész az ember és az értelem?

Mi az élet?

Jöjj hát, felelj nekem!

Tegnap nem voltam,
holnap nem leszek.
Ma öröm ér vagy bánat, gyötrelmem,
aztán a sír.
S mindennek vége?
Miért hát akkor ez a küzdelem?

Világegyetem alkotója hívlak
kiáltó szóval: szólj ki vagy?
mert teremteni csak az elmúlásnak
már vakmerőség - rideg iszonyat!

Mi a halál?

Egy merev váz csupán?
Roncsolt árnyéka annak, aki voltam?
Riasztó mása eltorzult magamnak?
Örökre megállt futó pillanatnak
egy töredéke?
Egy gúnyos vigyor az élet felé,
a Nagy Kaszásnak örök fintora?

És semmi több?
És semmi más?

Hát nem lehet!

Az nem lehet, hogy ennyi volna csak!

Van szellem is,
van lélek,
gondolat,
amely átível a két part között
mint folytatás az elmúlás mögött!
Aki teremt, azé a fény: a Lélek,
mely halhatatlan s így örök
a romló testet - melyé az enyészet -
azt takarják csak e rád hullt rögök.

Ősök szelleme él bennünk tovább,
míg a miénk utódaikon át
folytatódik egy végső cél felé.

A szikra - mely az első emberé -
az első gondolat volt lelke talaján
Isten szellemét tükrözve magán.
S mily szédületes mélységű a lélek
melybe az Isten ily szikrát vetett,
melyből kinőtt a Hit
s a tudás óriási fája,
mely világokat behálózó gyökeret ereszt.

E szikra tette emberré az embert,
ez alkot, épít, ez ragyogja át
művészeteknek aranysugarával
a halál színes előcsarnokát...

S ha megmarad az alkotás,
elmúlhat-e a lélek
melyből kipattant,
s amely fészke volt a gondolatnak,
mely azt létrehozta?
Lehet-e az, hogy ködként szétoszolva
mint a pára, nyom nélkül tűnjön el?

Mi volna más az élet így
mint egy vásári rút komédia,
melynek sátáni lelkű rendezője
a Halál volna tán maga!
S romlás, Halál alkothat-e
s fönntarthat-e egy tündöklő világot?
Csontváz kezével irányíthat-e
bolygókat, csillag milliárdot?
Önthet életet holt anyagba,
kinek lényege romlás, pusztulás?
S minek az élet, célkitűzés, hajsza,
hősi lemondás, önfeláldozás?

S miért tenné?

Hisz gyönyört nem okozhat
néki, mi él s virul,
azért csupán, hogy pusztíthassa kéjjel
saját szülöttét botorul?
S maradandóra mért készítené embert,
hisz néki nem kell,
Ő a rombolás!
Vagy boldogságot mért lopna a szívbe
mikor jöttek kísérő zenéje
a fájdalomba fúló jajdulás.

Vagy tán a Sátán alkotna magának,
hogy hahotázzon míg te sírsz talán?
Akkor nem volna szeretet a szívben,
amely megindul a mások baján!
Pedig van jóság, hűség, tisztaság,
s ez nem a Sátán kézjegye,

Hisz mindenki csak azt adhat magából,
mi alapvető lényege!
S volna erény, mely harcban áll a bűnnel?
Emitt a jóság, - ott a gyűlölet,
itt a derű, - ott bosszú forralása,
e két ellentét egy lénytől ered?

S miért tenné?

Hisz gyönyört nem okozhat,
mi jóság, erény azzal önmagának.
Tenne-e szentté hétköznapi lelket,
ki megmásítja képét a világnak?

S ha kemény harcban elbukik a Sátán,
úgy a győzőnek jutalmat ki ad,
aki talán a szépért és a jóért
küzdött egy hosszú földi léten át?
S ha győz a jó, s a mélybe hull a Sátán,
öröm ez néki?
S miért volt e harc,
ha úgyis mindegy, mert meghal a lélek?!
Miért kell győzni,
s mért baj a kudarc?

Kutat az ember...:

Honnan van az élet?
/Mi volt előbb, a tyúk, vagy a tojás?/
Mert hogy valahol elkezdődött egyszer,
az senki előtt nem lehet vitás!
Az Ősködben már benne volt a sejt?
És ha igen, - honnan került oda?
S honnan az Ősköd, amelyből világunk

Boncol agyat,
boncol szívet,
górcső alá teszi a sejteket,
hogy megfoghassa a megfoghatatlant...
amit tapint csak azt hiszi!

S minden hiába,
nem leli!
újra kezdi,
s csak nem leli!
Jaj nem leli!

És szól az Úr:

Ember parány - te mégis legnagyobb
kutathatsz bár, ha nincs hited,
mélységes örök titkomat
kis agyvelőddel föl nem érheted!
Lelked fénye - énem szikrája,
sugárözön - mely Én vagyok!
Fészket kutatva nézz vissza rám:
szemed tükrében ott vagyok.

Művész, ha alkot maradandót, hányszor
belepi por, föld, törmelék, iszap,
s késő századok hozzák napvilágra,
s hogy féltik, óvják ami megmaradt!
Évezredek ködén át hányszor
egy rég elporladt művész néz reád
kőbe és ércbe álmodva meg egyszer
lelke szépségét - önmagát.

S a test nem százszor drágább-e a kőnél,
s nagyobb művész, ki ilyet alkotott?
Harmónia, mozgás, arányok,
s tökéletes mechanizmus vagyok!
Tőlem függetlenül ver a szívem,
mit szemem lát - regisztrálja agyam,
gondolkodom s a beszéd erejével
ki is tudom fejezni önmagam.
S mivel ez titkos, legbensőbb világom
- a gondolat -, így az egész világon
/s ez egész létem legnagyobb csodája/
megismételhetetlenül magam:

az Én vagyok.

Évmilliók sok milliárdnyi embere
közt akad egy is ugyanaz?
S ha külsejében hasonlít talán
lelke az Én-jét viseli magán.
Amit érzel, nem érezheti más,

kialakult - e ragyogó csoda?

Kutat az ember:

Hol lakik a lélek?

Hol a gondolat, az emlékezet,
s az érzelmeknek egész óceánja...

S mert lélek teszi emberré a testet
ameddig jár, kél dolgozik, pihen,
kiegészíti egy a másikat,
hogyan tökéletes remekmű legyen.

S ha megpattan, vagy elkopik rugója,
a Mester int: Ez a tied, Halál!
takard be földdel, törmelékekkel,
míg a Nagy Ásó egykor rátalál,
hogyan előhívva őt a föld porából
újjá élessze egyetlen szavam,
s hogy egy legyen a test s lélek újra,
majd megismétlem akkor önmagam.
Mert mindaz, bár mit eddig létrehoztam
énem paránya, - veszni nem hagyom,
összeforva a világmindenséggel
feltámasztom az utolsó napon...

Az ember nem hisz, s gúnyjal felkiált:

Hogyan egy legyen a test s a lélek újra?
Feltámadunk?

Hát most megfogtalak!

És aki tengerárban vész el
s fölfalták a halak?

Vagy tűz emészt el úgy lehet
az is feltámad?

Ez lehet?

Azt nem lehet!

Azt nem lehet!

Ám szól az Úr a mindennek felett:

A semmiből teremteni ha volt elég
hatalmam,

Meggátolhat-e ebben az,
hogyan nem hiszel szavamban?

A semmiből más nem lehet, csak semmi,
ahhoz, hogy legyen, - kell egy Akarat,
mely független a Tértől és Időtől,
öröktől van, s örökké megmarad!

hasonlót - jó - talán,
de ugyanazt és ugyanúgy soha!
A mechanizmus csak a testre áll
s a kettő ahogy egymásra talál
előtted áll az

EMBER.

S boldog vagy-e, hogy nem hiszel
szegény boldogtalan?
Megpróbálsz élni könnyedén
a mának - gondtalan,
csak ki ne mondja senki sem
előtted, hogy - halál!
mert elrémülten futni fogsz,
/hiszed, így nem talál
meg a Rémmel, mitől menekülsz,
talán így fölébe kerülsz
/- úgy gondolod -/
s hogy elűzzed hátad mögül,
hangoskodsz, hencegsz szüntelen! /

Ő meg csak áll, s vár csendesen,
hogyan egyszer mégis elvigyen
ha menekülsz,

ha félsz,

ha nem!

Jó tudni ezt a sírgödörbe nézve,
a görnyedt szív bár vonaglik talán
és fájdalmában megszakadni készül
a reá borult gyötrő éjszakán
hogyan görnyedése lassan, észrevételen
leborulássá simulhasson át,
s hogy ott belül a szíve rejtekében
"Legyent "zokogjon fájdalmán is át...

Az örökélet kapujához érve,
ha szembe nézek, Halál, majd veled,
lehet - a szívem elszorul e percben,
ahogy rám mered üreges szemed,
de tudni fogom - tőled nincs mit félnem,
csak ajtónálló szolgál vagy,
s hogy túl a kapun, mit kitársz előttem
az ISTEN arca süt rám mint a Nap...

1952. augusztus 7.

2. Istenkapcsolat

„Kezdetben volt az Ige,
És az Ige Istennél volt
És Isten volt az Ige.
Ő volt kezdetben Istennél.

Minden Ő általa lett,
És Nélküle semmi sem lett,
Ami lett.

Benne Élet volt,
És az élet volt az emberek világossága.

A világosság a sötétségben is világít,
De a sötétség nem fogta föl.”

Így kezdi Szt. János az evangéliumát, s illendő, hogy önértelmezésünket, önvizsgálatunkat mi is az Istenkapcsolatunk elemzésével kezdjük.

Én hálát adok anyámnak, hogy kora gyermekségem éveiben megtanított imádkozni: Miatyánk, Üdvözlégy, Hiszekegy, Szívem első gondolatja, Hozzád száll föl Istenem... – reggel, az Úr anygala – délben, s az Én Istenem, jó Istenem, becsukódik már a szemem... – este, továbbá az evés előtti, evés utáni imádságok, amelyeket a mai napig használunk... A kötött szövegű imák adnak valami állandóságot az életritmusunkban, s évtizedek múltán is eszünkben vannak! Ha megbontjuk ezt az állandóságot, mint pl. az a Hiszekegy-gyel történt, amit az Egyházban többször is átfogalmaztak, részben a régies, archaikus magyar kifejezések miatt, részben mert kiegészíteni, pontosítani kívánták, már nem tudjuk fejből és eltévesztjük, ha mégis erőltetjük. S ezzel elveszik édes anyanyelvünk egykori ízes kifejezésmódja, a szenvedő szerkezetek, mint a „kinzaték Poncius Pilátus alatt”, vagy az elbeszélő múlt idő: „meghala és eltemetteté, szálla alá poklokra”, vagy a befejezett jövő idő: „onnan léssen eljövendő, ítélni eleveneket és holtakat”... A nyelv hanyatlásával, a passzívumok, a préteritum és futurum imperfektumok, perfektumok elhagyásával mi is egyre szegényedünk.

Aztán hálát adok a kecskeméti piarista atyáknak, akik reggel a „Ragyogva fénylik már a nap”-ot, este az „Immár a nap leáldozott”-tat imádkoztatták vagy énekeltették velünk. Ha ezek szövegére is odafigyelünk, nagy életigazságokra lelhetünk, amelyeket talán egy-kétszáz évvel ezelőtt szedhetett rímelő sorokba – versszakokba egy jámbor szerzetes, irodalomtanár, a poétika számára elvetélt költő, zárkai magányában, amiket a tizenéves diákjai számára gondolt átadni: „Nyelvünket fogja fékre ma, Ne szóljon rút perek szava, Szemünket védőn óvja meg, a hívságot ne lássa meg. Lakjék szívünkben tisztaság, távozzon minden dőreség, A testnek dölyfét törje meg, Étel s italban hősi fék!” stb. Ez utóbbi még a fogyókúrázók számára is hasznos tanács lehet, de a békességteremtés, veszekedések, viták kiiktatása a napi programból, a hiúság, lustaság, rendetlen vágyak leküzdése, nyíltszívűség és tisztaság, barátságos légkör megteremtése, legalább szívünk szándéka szerint, bizony nagy érték az együtt élő közösségek, családok életében.

Kecskeméten hallottam először Babits Mihály nevét. Nemcsak az irodalom tananyagban belül, hanem számos tanulmányát, gondolatát, versét szeretett osztályfőnököm gyakran idézte, s olyan verseit is, amelyek nem voltak a klasszikus tananyag részei. Erre emlékeztem később, egyetemista koromban, amikor választott szakmámmal, a villamosmérnöki tanulmányokkal kezdtem telítődni. Hiányérzetem támadt a humánműveltség tárgyában.

Kivettem a könyvtárból egy Babits kötetet, s esténként olvasgattam. Formai és tartalmi szempontból üdítően hatottak rám a véletlenszerűen felütött versek. Az egyik teljesen ideillik az „Imádság” témakörhöz, de akár az önértelmezés, az egyéni élethivatás, a földi élet csatározásaiban való részvétel filozófiája témakörökben is helytálló gondolatokat közvetít.

Októberi ájtatosság

Távozzál el Uram én tőlem. - Jób könyve.

A kórus padján, honnan a rácson át
látni a templom sok kicsi villanyát
mert az imát villany kíséri
s új tüze régi Urunk dicséri:

a kórus padján egymagam ülök én,
mint egy kárvallott, elkeserült legény,
bárány-e, bárány-e vagy farkas?
Szól a litánia: lelkem, hallgass!

Uram, ki úr vagy száz seregek fölött,
teremtész és ki ellened, eltöröd,
világokat vegyítesz, sújtasz,
s lelket a lomha rögökben gyűjtasz,

te, kit magasztal a zenit és nadir
a jármod édes és a csapásod ír:
jármodba fogj be, csapj meg engem,
mért nem örök diadalmad zengem?

Méért zengem a csúf, kór kicsinyek hadát,
a földi szégyent, béka-egércsatát,
a halni születőknek éltét,
únt bajok újszerű visszatértét?

Tán azt hiszem, hogy sok kicsi sokra megy?
Pedig a soknál mennyire több az egy,
az Egy, aki *Valaki*, mégis,
akire hallgat a föld is, ég is.

Egész világunk mind csupa látomás,
folytatott álom, lassú lidércnyomás,
de legcsodásabb látomásunk
te vagy, Urunk, te vagy, égi másunk.

Te a nagy Álom, te vagy a fő Lidérc:
a tested lélek, hanem a lelked érc,
érclelkeddel lelkünkre fekszel,
századok ülnek el és növekszel.

Kórus padjáról, halld, sűrű rácson át
küldöm tehozzád, Isten, ez új imát:
hatalmas vagy földön és égen:
adj, magad ellen, erőt énnékem!

Hogyan tanítja a szülő imádkozni a gyermekét? Talán legjobban úgy, ha maga is imádkozik, ahogyan Arany János teszi a következő gyönyörű versben:

FIAMNAK

Hála Isten! este van megint'.
Mával is fogyott a földi kín.
Bent magános, árva gyertya ég:
Kívül leskelődik a sötét.
Ily soká, fiacskám, mért vagy ébren?
Vetve ágyad puha-melegen:
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Látod, én szegény költő vagyok:
Örökül hát nem sokat hagyok;
Legföljebb mocsoktalan nevet:
A tömegnél hitvány érdemet.
Ártatlan szíved tavasz kertében
A vallást ezért öntözgetem.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Mert szegénynek drága kincs a hit.
Túrni és remélni megtanít:
S néki, míg a sír rá nem lehell,
Mindig túrni és remélni kell!
Oh, ha bennem is, mint egykor, *épen*
Élne a hit, vigaszul nekem!...
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Majd ha játszótársaid közül
Munka hí el - úgy lehet, korán -
S idegennek szolgál sz eszközül,
Ki talán szeret... de mostohán:
Balzsamúl a hit malasztja légyen
Az elrejtett néma könnyeken.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Majd, ha látod, érzed a nyomort,
Melyet a becsület válla hord;
Megtíporva az erényt, az észet,
Míg a vétek irigységre készit
S a butának sorsa földi éden:
Álljon a vallás a mérlegen.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

És, ha felnövé, tapasztalod,
Hogy apáid földje nem honod
S a bölcsőd s koporsód közti ür
Századoknak szolgált mesgyeül:
Lelj vigasztalást a szent igében:
"Bujdosunk e földi téreken."
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Oh, remélj, remélj egy jobb hazát!
S benne az erény diadalát:
Mert különben sorsod és e föld
Isten ellen zúgolódn költ. -
Járj örömmel álmaid egében,
Útravalód e csókom legyen:
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem!

(1850)

A kötetlen szövegű imádkozás a kisközösségekben honosodott meg, hangosan imádkoztunk a testvérek jelenlétében. A Bokorban ma is él ez a gyakorlat, s akik ennek ráéreztek az ízére és ezt folytatjuk tovább, a Bokor nagy öregjeinek köszönhetjük. Két előnye is van ennek: egyrészt nincs többé „ima malom” hatás, amikor oda sem figyelve a szavak értelmére, memoriter mondjuk és daráljuk a szövegeket, azután pedig szégyenkezünk és megbánjuk, hogy „csúfot úztunk” szent dolgokból. Dombi Feri bácsi úgy magyarázta ezt egyszer: mit szólna anyukád, ha minden kérdésére versekben, rigmusokban válaszolnál? Nemde nyakon ütne, hogy észhez térj! Hát akkor a Jó Istennek tetszenek ezek a betanult szavak? Ha van mondanivalód, akkor fogalmazd meg világosan, érthető nyelven! A kreativitás és az egyediség, az egyéni fogalmazás a másik előnye a szabadon fogalmazott imádságnak.

Felnőtt keresztény ember számára legalább néha illendő is az ilyen Istent közvetlenül megszólító imádkozás. Hogy magunkban, vagy mások előtt, ezen lehet vitatkozni.

Hát ez már egy kicsit vallomás is volt, amint az is, hogy egy életen át magam is megszegem ezeket az életszabályokat. Ha mégis sikerül valamit megvalósítani, csak azt mondhatom, amit Schöplin Aladár irodalomtörténész mondott Móricz Zsigmond parasztábrázolásáról: „A szegény ember élete a nehéz munkában, a szerzés önző mohóságában, veszekedésekben és szenvedésekben, keserves szerelmekben telik el... a szépség és öröm pedig csak elvillanó epizód benne”. Fejből idéztem, lehet, hogy pontatlan, de a lényege és az igazsága megfellebbezhetetlen, s az utolsó mondatrész szó szerinti hűségű.

A kérdés tehát az:

- hogyan imádkozunk?
- járunk-e templomba?
- van-e lelkivezetőnk?
- járulunk-e szentségekhez?
- hogyan üljük meg az egyházi ünnepeket?
- bekapcsolódunk-e az egyházközösségi munkába?
- hogyan lelkigyakorlatozunk?
- együtt imádkozol-e a házastársaddal?
- hogyan tanítod a gyermekeidet – unokáidat imádkozni?
- tanulásod, művelődésed, olvasmányaid növelik-e a hitedet?
- olvasmányaid során a sorokból vagy a sorok közül olvasol?
- milyen keresztény szellemi áramlatok erősítik a hitedet?
- imádság-e a munkád, vagy bármely evilági tevékenységed?

3. Házastársi kapcsolat

Bevezetőül hadd idézzem Ady Endre közismert gyönyörű versét:

ŐRIZEM A SZEMED

Már vénülő kezemmel
Fogom meg a kezedet,
Már vénülő szememmel
Őrizem a szemedet.

Világok pusztulásán
Ősi vad, kit rettenet
Úz, érkeztem meg hozzád
S várok riadtan veled.

Már vénülő kezemmel
Fogom meg a kezedet,
Már vénülő szememmel
Őrizem a szemedet.

Nem tudom, miért, meddig
Maradok meg még neked,
De a kezedet fogom
S őrizem a szemedet.

Ady 1916-ban, 39 évesen írja ezt a versét, semmiképpen nem öregen, legfeljebb megtörtén, a világháborús időkben meggyötörtén, a fiatal és életerős Csinszkába kapaszkodva. Mi közel kétannyi idősen, valóban „vénülő kezünkkel és szemünkkel”, kapaszkodunk-e abba az erőbe, abba a szerelembe, akit és amelyet az Isten kezdettől fogva támaszunkként szánt nekünk? Noha ennél szebben aligha lennénk képesek kifejezni ezt a ragaszkodást és reményt az „egyetlen örök választottunk és társunk” irányába, romantikus elérékenyülés helyett, vagy röviddel azt követően tegyük fel magunknak néhány prózai kérdést:

- szellemi partnerség gyakorlása és folyamatos megújítása
- érzelmi közösség, az erosz szerepe a mindennapokban
- a filia szeretet, bensőséges családi légkör megteremtése és fenntartása
- családtagok, a még otthonlakó gyermekek, unokák „beemelése” a nagyszülők boldog, békés életállapotába és számukra az „elrejtettségi érzés” biztosítása
- testi – lelki egészség, barátság, gyengédség a párkapcsolatban
- egymás tisztelete, elfogadása, segítése, szolgálata
- örök szerelem és hűség egy életen át
- konfliktuskezelés a párkapcsolatban és a családban
- érzelmi „patthelyzetek” kezelése, ellentétek feloldása, tompítása
- akarok-e hasonlítani arra a képre, amelyet a párom hordoz magában rólam?
- elfogadom-e, sőt meg tudom-e szeretni a páromnak azokat a tulajdonságait, amelyek benne vannak, fontosak neki, bár nem kerestem benne, sőt inkább nehezemre esnek elviselni azokat?

Nem tagadom, a fenti szempontokat dr. Theodor Bovet protestáns lelkész és orvos közismert, házasságról írt könyvének fogalom rendszere alapján állítottam össze. A könyv elején három tipizált jegyes-, ill. házaspárt vonultat fel előttünk: az első két szerelmes fiatal teremtés, akik szinte semmit sem tudnak egymásról, mégis mindegyikük a világ legjobb emberének tartja a másikat és őszintén meg vannak győződve róla, hogy fiú és leány így még nem szerették egymást. Hol vész ez el ez a romantika - kérdezem én most. A másik házaspár a negyvenes években jár. Életükből már eltűntek az illúziók, kíméletlen józansággal néznek egymásra. Amilyen hevesen kívánták azelőtt egymást, olyan ellenszenvesek most egymásnak. Az asszony minden szava a férfi idegeire megy, és arra a kevésre, amit hivatásáról elbeszél a férj, fáradt és ironikus mosollyal válaszol az asszony. Hát még 60-80 éves korukban! A gyermekek miatt egy kissé ugyan tartóztatják magukat, de mindegyiknek megvan a maga saját független élete és személyes érdeklődési köre. Persze, ez nem feltétlenül baj, sőt olykor hasznos is, vetem itt közbe, de nézzük tovább a gondolatmenetet.

A maguk külön világa miatt már nem is féltékenyek egymásra, sőt magatartásukat illendőnek és nagylelkűnek vélik. A harmadik pár ugyanúgy negyven és ötven között jár. Ők is elvesztették illúziójukat, de megtanulták szeretni és elfogadni egymást olyannak, amilyenek. Annyira elmélyedtek egymás lényében, hogy az egyik a másik rendeltetését mélyebben megragadta, mint a magáét, szinte fontosabbnak tartja és ezért segít, hogy a másik azt valóban be tudja tölteni. Nem volt mindig könnyű, de most egymásnak éppen ezt a lényét szeretik, még akkor is, ha nem akarják. Talán már a másik hibája is hiányozna, ha megváltozna hirtelen. Feltétlenül kitartanak egymás mellett, amikor rajtuk kívül eső dolgokkal kell szembeszállniuk, sőt akkor is, amikor a másikat az a kísértése, hogy saját magához hűtlenné legyen. És ha néha nehezen is megy, mégiscsak egy pár ők.

Már fiatalon el kell döntenünk, melyik példa szerint kívánunk fejlődni. A harmadik út a nyugdíjas években is képes megmaradni és biztonságot nyújtani. A második út alighanem váláshoz, tragédiához vagy teljes elidegenedéshez vezet. Az első út romantikája pedig maga a csoda

lenne, bár ezt sem zárhatjuk ki egészen: örök szerelem egy életen át, holtomiglan holtodiglan! S ha veszít is valamennyit fiatalos lendületéből, törekedni azért még lehet rá, s talán érdemes is. Fentiekről egy másik kép jut eszembe: a Janus-arcú szerelem, a „mindig előre a lenini úton”, vagy a „szembe babám, ha szeretsz!” modellje. Szinte biztos, hogy a pár kezdetben egymás szemébe néz, lehet, hogy rózsaszín szemüvegen át, de szigorúan egymás felé néznek, megkedvelik és megszeretik egymást és így kötik össze az életüket. Egy idő után kedvük támad szét nézni a világban, s az élet dolgai, nehézségei is ezt követelik, de legalább egy irányba néznek, mint a moziban. Néha kifejezetten hasznos és kellemes ez a magatartás, talán még élvezni is lehet: együtt vagyunk, egy csónakban evezünk, együtt lelkesedünk valamiért, vagy együtt határolódunk el valamitől. Munkatársak, segítőtársai vagyunk egymásnak, közös célokért küzdünk, közös feladatokat oldunk meg, jóban-rosszban együtt vagyunk. Ugyanabban az Istenben hiszünk, ugyanabba a közösségbe járunk és ugyanarra a pártra szavazunk. Ugyanazokat a gyermekeket neveljük, sőt, ők a mi életünk igazi gyümölcstermései. Egy a mi hivatásunk, amely élteti ezt a kölcsönös és elrejtettségi érzést biztosító szerelmet. A harmadik út lenne a „Janus arcú” szerelem, amely már minden, csak nem szerelem, jó, ha korrekt szerződésen alapuló közmegegyezés. Háttal vagyunk egymásnak, éppen ellenkező irányba nézünk, nem csoda, hogy teljesen másként látjuk a világot, amikor az egyik hegyet lát, akkor a másik völgyet, ha az egyik a tengert, a másik a sivatagot. Alig látunk meg valamit a másik világából, talán nincs is kedvünk legalább oldalra nézni, hogy táguljon a látómező. Ez hát nem lehet célja a házasságnak, de úgy is mondhatjuk, ez már nem házasság.

Visszatérve az eredeti kérdéshez, hogy „ki viszi át a szerelmet?” a szürke hétköznapiokból a házasságba, s a mézes hetekből a nyugdíjas évekbe? A fentebb megfogalmazott vázlatpontokat lelkiismeret vizsgálati szempontoknak kell tekintenünk. Senki sem tökéletes. Más dolog tudni, hogy mi az igazság és megint más dolog aszerint is élni... Már az is eredmény, ha folyamatosan törekszünk az eszményi párkapcsolat, a boldog házasság és családi harmónia megvalósítására. Bőven van tennivalónk, mert a „diszharmónia” a sátáni világ „édös gyermeke”, hasonlatosan Móra Ferenc paraszti emlékéhez: „Miért kell mindig kapálni a földet, édesapám? Mert a gaz és a gyom az Anyaföldnek édös gyermeke, míg az értékes vetemény csak mostoha gyermek: óvni, védeni és folyamatosan ápolni kell!” A boldog és tiszta szerelmet, családi boldogságot is ápolni és gondozni kell, bibliai szóval mondva „törékeny cserépedényben” van a sorsunk és az üdvösségünk...

Nagy László verse annyira szép, és ráadásul rövid, hogy kár lenne ide nem másolni:

Nagy László: Ki viszi át a Szerelmet

Létem ha végleg lemerült
ki imád tücsök-hegedűt?
Lángot ki lehel deres ágra?
Ki feszül föl a szivárványra?
Lágy hantú mezővé a szikla-
csípőket ki öleli sírva?
Ki becéz falban megeredt
hajakat, verőereket?
S dúlt hiteknek kicsoda állít
káromkodásból katedrális?
Létem ha végleg lemerült,
ki rettent a keselyűt!
S ki viszi át fogában tartva
a Szerelmet a túlsó partra!

Mi 48 éve találkoztunk először Gabival egy csepeli, plébániai kisközösségben, s már az első pillanat egy nagy szellemi találkozás volt. Sokat beszélgettünk, s jól esett ez a frissítő eszmecsere. Naiv módon fontos volt számomra, hogy egy szép, értelmes, jólelkű katolikus lányt ismerhettem meg, akinek az élethelyzete, családi és iskolai háttere is biztató volt: katolikus gimnáziumba járt, apácák tanították, nevelték, alapértelmezés volt az Istenhit, templomba járás, tiszta előélet, s magam is szerzetesi gimnáziumban érettségiztem, ebből még nagy dolgok jöhetnek ki! Gyurka bácsi ezt úgy fogalmazta később: minden feltétel adva van, egy patronás lány és egy piarista fiú neveltetése, házassága, hogyhogy nem tudott még egy közösséget létrehozni?

Visszatérve szerelmünk kezdetére, barátságunkra, ma a nyugdíjas élethelyzetünkben a reggeli kávézások alkalmával folytatódnak ezek a több évtizedes beszélgetések, szinte töretlenül és változatlanul a tényt illetően és változatosan a témákat illetően. Amikor még fiatalok voltunk és a gyerekek kicsik, munkából hazaérve egy kávéval bevonultunk a szobánkba és bezártuk az ajtót, hogy a gyerekek ne zavarjanak. Ők félóra múlva már bekopogtak, hogy megittuk-e már a kávé. Akkori lelki vezetőnk, Gyurka bácsi sokallta a napi 2 óra beszélgetést, az ő statisztikája szerint a bokorbeli házaspárok napi átlagban 17 – 25 percet beszélgetnek.

A szellemi – baráti –érzelmi kötődést ma is fontosnak tartjuk, „jóban-rosszban együtt” alapon, és itt nemcsak a külső tényezők lehetnek rosszak, hanem mi magunk is az indulatosságainkkal és a türelmetlenségeinkkel együtt. Vannak mélypontok, mindig is voltak, s igazi „kibékülési technikát” soha nem tudtunk kidolgozni. Sokszor csak az idő gyógyította be a sebeket, meg az a tehetetlen, de belülről is átélt és igaznak tartott érzés és meggyőződés, hogy „váló ok pedig nincs”, bármekkora is legyen a véleménykülönbség és a fájdalom. Hova is mehetnék innen, ha te nem jössz velem? Valami ilyesmire tettünk esküt 47 évvel ezelőtt, amikor ünnepélyesen megfogadtuk: „...és hogy őt el nem hagyom, semmiféle bajában!” Lehet, hogy szerencsénk van, de az is lehet, hogy az Isten segítő kegyelme működik bennünk... Ez utóbbiban egyébként én különösképpen hiszek, ha sajátos módon is...

Babits Mihály nem a szerelmi költészetéről híres, mint Balassi, Csokonay, Petőfi s általában minden valamire való költő. Az alábbi „**Hátrahagyott versek**” ciklusba sorolt költeménye azonban megindító és ide illik:

Lelkem kiszikkadt mezején
pár szál virágot keresek
annak ki lelkem lelke és
minden virágnál kedvesebb,

kit boldog lennék boldogan
tudni, álomnál édesebb
életben, s mégis én teszem
hogyan az élete csupa seb.

Fojtó szélverte zord mezőn
böngészve, sírva keresek...
Szegény, szegény virágaim,
be fonnyadók, be kevesek,

bús menekültek, mint magam,
s halálra szántak, s kékesek,
s utolsó pár szál ez talán
amit most lábadoz teszek.

Tünődöm olykor, édesem,
jobb lesz-e ha már nem leszek?
Lesz-e nyaradnak ősze még
vidámabb, és virága szebb?

(1938. márc.)

A nagy magyar klasszikusok után hadd idézzek még egy szép és megindító szerelmes verset anyósom tollából, aki akkor 46 éves volt, s már két éve özvegy:

Legalább álmaimban jöjj el

Legalább álmaimban jöjj el néha hozzám,
hogy lássalak...!

Felejtsem el a megalázó környékezést,
mely úgy lobog
körülottem, mint éhes farkas izzó szeme
mikor prédára les, s felkopott állal, a vad nyomában
ugrásra készen úz, keres...

Nem értik meg!
nem árnyék vagy, - valóság vagy nekem!
és sírig tartó áldozatos, hűségese, könnyes szerelem...!
számomra csak Te vagy az élet,
amíg csak élek, - holtodban is, !
s ha elmúlik e földi élet,
tisztán fogok szemedbe nézni - majdan holtomban is...

Ha jön az est, - rád gondolok,
lehunyt szemem elém idéz,
s egy röpke, szédült pillanatra
szemed megint szemembe néz...

S akkor...!

A takaróm szorosra csavarom,
- hogy Te ölelsz át -, gondolom...
párnám markolja remegő kezem,
itt vagy velem!
itt vagy velem!
nem kell, - jaj nem kell más nekem...!

Másnap hozzád megyek,
fejfádra izzó csók tapad,
előnt egy forró pillanat...,
megérzed-e a hant alatt?

Legalább álmaimban jöjj el néha hozzám...

(1953. augusztus 7.)

4. Család

Szépen szólva a házastársi szerelem gyümölcstermése a család. Erre különösen érvényes a „róka megszelídítésének felelőssége”.

A Család az emberi élet lételeme. Felmenő ágon egyértelműen az, hiszen minden ember egy családban született valahol... A részletekben óriásiak lehetnek a minőségi különbségek... Lemenő ágon már változatosabb emberi ötletek lettek kipróbálva. Ad absurdum hús-vér emberek vallották és éltek a szerzetesi magány visszavonultságát. Ebbe a személyes döntésbe nem kívánunk beleszólni. De az egészen bizonyosnak látszik, hogy az Élet élni akar, s a Szeretet lényege az élet továbbadása.

Formailag lehet asszony nélkül élni, és egy nőnek is férfi nélkül, de az őseinktől kapott életet valamiképpen mégis tovább kell plántálni az utókor javára, ha fizikai, biológiai akadálya van, akkor szellemi – lelki értelemben. A teljes emberi életnek tartozéka a szülővé, nagyszülővé válás. Az örökbefogadás gyakorlata, sikere és öröme a bizonyíték arra, hogy nem vérszerinti utódoknak is teljes értékű szüleivé válhatnak házaspárok. Egyedülállók számos esetben váltak tiszteletbeli anyukákká, apukákká oldalági családjuk kisgyermekéinek javára. Talán nagynéni, nagybácsi, keresztszülői státuszából indulva, de rendszeres szeretet kapcsolatban maradván a felnövekvő nemzedék tagjaival. Szinte biztosan állítható, hogy ez okosabb és gyümölcsözőbb döntés volt, mint a tudomány, művészet, sport stb. oltárán feláldozni az „anyai-apai érzés” vágyát.

Teodor Bovet a családot és a házasságot szinte elválaszthatatlanul egy platformon tárgyalja. Amikor a „családi fészkek” melegéről beszél, Max Picardot idézi, valahogy így: Ennyi a házasság, és nem több: egy férfi, egy nő, néhány gyermek, néhány eszköz az étkezéshez és az alváshoz, s talán még egy-két állat. Éppen, mint a teremtés kezdetén. És a teremtés kezdetétől ez mindig is így volt, egy férfi, egy nő, néhány gyermek és néhány eszköz, ami a családi fészkekhez tartozik. Birodalmak támadtak és pusztultak el, emberek tömegei töltötték meg a földkerekséget és tűntek el ismét róla, özönvíz jött és azután új föld: mindig ugyanúgy állt férfi és nő egymás mellett a gyermekekkel és a családi fészkekhez tartozó néhány dologgal. Ide mindenkor visszatérhet az ember, mindenki újra kezdheti innen... A házasság kivételével egész létét készen kapja az ember a világon. A családi fészkekben azonban ismét kezdetén van a létezés, és a létezés kezdetét jellemző remegés is. Megint úgy érzi az ember, mintha előlről kezdené az életét, érzi az első lépés borzongását és veszélyeztetettségét... Itt a családi fészkekben a dolgok újra az őskézdethez hasonlítanak és elnyerik a kezdet szép bizonytalanságát. Úgy tűnik, mintha először történnék meg, hogy egy férfi és egy nő együtt ültet fát, együtt épít házat, együtt nemzenek gyereket, együtt hoznak létre családi otthont, és először élnék át ennek a hatalmas együtt munkálkodásnak az áldásos gyümölcstermését. A házasság és a család nemcsak pszichológiai viszony férfi és nő között, hanem az **emberi közösség alapszerkezete is**.

A házasság pszichológiában gyakran a szerelemmel azonosítják a házasságot, így akár értelmetlennek és felbonthatónak is mondják, ha a szerelem meggyöngyül vagy elmúlik. Bovet arra figyelmeztet, hogy noha általában (nem mindig) szerelemből jön létre a házasság, de mégis **önálló organizmust** képez, amely felette van a szerelemnek. A szerelem azt jelenti a házasságnak, amit a nedv a fának. Ezzel mintegy igazolja az eskütétel jogosságát a hűségre, s ezáltal a Jézusi kijelentést: amit Isten egybekötött, ember szét ne válassa.

A házasság gyümölcse a gyermek, s a szülőkkel együtt a **család élő közösségét** alkotja. Mondhatnánk Teréz anyával, hogy „családjaiban és közösségeiben él a nemzet”, a család tehát a társadalom **alapsejtje**, s minden emberi közösség **ősmintája**. Azonban a családhoz tartozik a **tűzhely** fogalma is. Ezt akár fizikailag is érthetjük, de átvitt értelemben is jóval több, mint kényelmes polgári otthon. A tűzhely lényege, hogy néhány ember élete itt **közvetlenül kapcsolatban van egymással**, és ezért kifelé is együtt jelennek meg, és az egyedülálló idegent is **együtt fogadják be**. Nemcsak a közvetlen családtagok alkotják, az őszövétségi nép nagy családokra tagolódott, de az újszövetségben is gyakran olvashatjuk: „s attól kezdve hitt ő és egész háza népe”. Nyilván a szolgák, béresek, távolabbi rokonok. Wass Albert számos családregényében természetes, hogy a nemzetes asszony rendszeresen kiosztja a gazdaságban dolgozók részére a füstölt szalonnát, kolbászt, lisztet, bakancsot, vásznat stb., s ha valamelyik béres felesége vajúdik vagy megbetegszik, egyből van kötszer, orvosság és ápolónői szakértelem. A normális polgári családoknál a cselédlány családtag volt, a nagyságos asszony tanította főzni, gyereket dajkálni és közben kistafírozták, kiházásították.

A családi tűzhely tehát tágabb is lehet, mint a vérségi kötelékben lévők halmaza. A családnak az egyes emberhez való viszonya olyan, mint a terület viszonya a ponthoz vagy vonalhoz: egy magasabb dimenzió. A **család „társág”, amiben hely van**, olyan „udvar”, amely embereket, állatokat és dolgokat magában foglal, **„anyaméh”,** amelyben **elrejtőzik** és saját maga, **önmaga lehet az élet**. A család valahol „lakóhely”, ahogy Jézus is jellemzi a Mennyei Atya hozzánk való viszonyát: „Atyám házában sok lakóhely van, ha nem úgy volna, megmondottam volna.”

Mintha a fenti gondolatok igazságát szeretné bemutatni Arany János a „Családi kör” című versében: Van benne férfi, a gazda, anya, a jó háziasszony, kicsi gyerekek, akik madárlátta kenyeret keresnek az apjuk tarisznyájában, s megörülnek a kis nyuszinak, „eladó lány”, aki ünnepi ruháját vasalja, s 3 éve várja haza hűséggel a vőlegényét, nagyfiú, aki a könyveket bújja, néhány állat, mint a fehérszőrű tehénke, amely tejet ad, a ballagó cica, egy kiszolgált kutya, néhány eszköz, mint a pendülő kapa, amellyel a gazda egész nap nyűtte a testét és művelte a földet, az asztalszék, amelyre a feleség tálalja az egyszerű étket, s végül a magányos, bekopogtató idegen, akinek vacsorát, szállást adnak, s akit együtt fogad be a család. A versnek is, a családnak is békessége, atmoszférája, hangulata, s végtelen nyugalma és szépsége van. Mindenki **otthon érzi magát**, még az éji bogár vagy a csapongó denevér, az ugráló békák is. Nincs vita, veszekedés, nem lökik félre a gyereket a sajtártól, inkább „kérő kisfiának enged inni egyet”. A gyerekek vidám mese mellett babot szemelgetnek, s kevéssel beérik, s felvisítanak a kisnyúl láttán az örömtől. A kevésből is kijönnek, az asszony letagadva éhségét a férje elé teszi a legfinomabb falatokat, aki kedvesen invitálja: „Gyer közelebb édes”, s finom húsfalatokat nyújt a kicsinyeknek. A „sok bezárt kilincsen” szenvedő koldust szíves szóval fogadják és meghallgatják. A nagyfiú és nagylány is közelebb jönnek. A nagylány pirulva kérdezi „testvérbátyját”, azaz katonának elvitt vőlegényét, akit a negyedik év múlva is **hűségesen visszavár**. A tűzhely itt valóságos tűz, amelyet száraz venyigével és zörgős borsóhéjjal táplálnak, a tűz pedig fényt ad a pitvarnak, parazsat ad a vasalónak és melegen csillog vissza a kipirult, gömbölyű gyermekarcokról.

A vers eszmei mondanivalóját nem merem megfogalmazni, mert a szerző azt mondaná, mint egykor a lelkes magyar tanárnak, hogy „akarta a fene”, de a 12 szótagos verssorok páros rímeiből az emberi étosz legnemesebb megnyilatkozásai dúdolódnak át a lelkünkbe.

CSALÁDI KÖR

Este van, este van: kiki nyúgalomba!
Feketén bólingat az eperfa lombja,
Zúg az éji bogár, nekimegy a falnak,
Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.
Mintha lába kelne valamennyi rögnek,
Lomha földi békák szanaszét görögnek,
Csapong a denevér az ereszt sodorván,
Rikoltoz a bagoly csonka, régi tornyán.

Udvaron fehérlik szőre egy tehénnek:
A gazdasszony épen az imént fejé meg;
Csendesen kérődzik, igen jámbor fajta,
Pedig éhes borja nagyokat dőf rajta.
Ballag egy cica is - bogarászni restel -
Óvakodva lépked hosszan elnyúlt testtel,
Meg-megáll, körülnéz: most kapja, hirtelen
Egy iramodással a pitvarba terem.

Nyitva áll az ajtó; a tüzelő fénye
Oly hivogatólag süt ki a sövényre.
Ajtó előtt hasal egy kiszolgált kutya,
Küszöbre a lábát, erre állát nyújtja.
Benn a háziasszony elszűri a tejet,
Kérő kis fiának enged inni egyet;
Aztán elvegyűl a gyermektársaságba,
Mint csillagok közé nyájas hold világa.

Egy eladó lyány a tűzre venyigét rak:
Ő a legnagyobb s szebb... a hajnali csillag.
Vasalót tüzesít: új ruhája készen,
Csak vasalás híja,... s reggel ünnep léssen.
Körül az apróság, vidám mese mellett,
Zörgős héju borsót, vagy babot szemelget,
Héjából időnként tűzre tesznek sokat:
Az világítja meg gömbölyű arcukat.

A legkisebb fiú kenyeret kér s majszol;
Üszköt csóvál néha: tűzkigyókat rajzol.
Olvas a nagyobbik nem ügyelve másra:
E fiúból *pap lesz*, akárki meglássa!
Legalább így szokta mondani az apjok,
Noha a fiú nem imádságon kapkod:
Jobban kedveli a verseket, nótákat,
Effélét csinálni maga is próbálgat.

Pendül a kapa most, letevő a *gazda*;
Csíkos tarisznyáját egy szegre akasztja;
Kutat az apró nép, örülne, ha benne
Madárlátta kenyér-darabocskát lelne.
Rettenve sikolt fel, amelyik belényul:
Jaj! valami ördög... vagy ha nem, hát... kis nyúl!
Lesz öröm: alunni se tudnak az éjjel;
Kinálják erősen káposzta-levéllel.

A gazda pedig mond egy szives *jó estét*,
Leül, hogy nyugassza eltörődött testét,
Homlokát letörli porlepett ingével:
Mélyre van az szántva az élet-ekével.
De amint körülnéz a víg csemetéken,
Sötét arcredői elsimulnak szépen;
Gondúzó pipáját a tűzbe meríti;
Nyájas szavú nője mosolyra deríti.

Nem késik azonban a jó háziasszony,
Illő, hogy urának enivalót hozzon,
Kiteszi középre a nagy *asztalszéket*,
Arra tálalja fel az egyszerű étket.
Maga evett ő már, a gyerek sem éhes,
De a férj unszolja: "Gyer közelebb, édes!"

Jobb ízű a falat, ha mindnyájan esznek, -
Egy-egy szárnyat, combot nyújt a kicsinyeknek.

De vajon ki zörget? "Nézz ki, fiam Sára:
Valami szegény kér helyet éjszakára:
Mért ne fogadnók be, ha tanyája nincsen,
Mennyit szenved úgy is, sok bezárt kilincsen!"
Visszajő a lyánka, az utast behíván.
Béna harcfi lép be, *sok jó estét* kíván:
"Isten áldja meg a kendtek ételét is,
(Így végezi a szót), meg az *emberét* is."

Köszöni a gazda: "Része legyen benne:
Tölts a tálba anyjok, ha elég nem lenne."
Akkor híja szépen, hogy üljön közelébb -
Rá is áll az könnyen, bár szabódik elébb.
Éhüket a nagy tál kívánatos ízzel,
Szomjukat a korsó csillapítja vízzel;
Szavuk sem igen van azalatt, míg esznek,
Természete már ez magyar embereknek.

De mikor aztán a vacsorának vége,
Nem nehéz helyen áll a koldus beszéde;
Megered lassanként s valamint a patak,
Mennél messzebbre foly, annál inkább dagad.
Az idősb fiú is leteszi a könyvet,
Figyelmes arcával elébb-elébb görnyed;
És mihelyt a koldus megáll a beszédben:
"Meséljen még egyet" - rimánkodik szépen.

"Nem mese az gyermek", - így feddi az apja,
Rátekint a vándor és tovább folytatja;
Néma kegyelettel függenek a szaván
Mind az egész háznép, de kivált a *leány*:
Ez, mikor nem hallják, és mikor nem látják,
Pirulva kérdezi tőle... *testvérbátyját*:
Három éve múlik, hogy utána kérdez,
Még egy esztendő vár, nem megy addig férjhez.

Este van, este van... a tűz sem világít,
Kezdi hunyorgatni hamvas szempilláit;
A gyermek is álmos, - egy már alszik épen,
Félrebillent fejjel, az anyja ölében.
Gyéren szól a vendég s rá nagyokat gondol;
Közbe-közbe csupán a macska dorombol.
Majd a földre hintik a zizegő szalmát...
S átveszi egy tücsök csendes birodalmát.

(1851 ápr. 10)

Bovet külön fejezetben beszél az otthon áldásáról. A családot a közösség ősi sejtjének nevezi. Azonban a család nemcsak „rész az egészben”, hanem a családnak önmagában véve is van értelme, a család **maga is „személy”** az Isten előtt. Örök titok ez, mint a férfi és nő szerelme, a gyermek növekedése a családhoz való kötöttségen át a személyes szabadságig. A tűzhely kisugárzása a környezetre, a barátokra, és a hivatásra, az otthonnak, a földnek és a dolgoknak az átalakulása a szeretet lelke által – ezek mind csupa titkok, amelyek együtt teszik ki a **család személyének** nagy titkát. A családnak a nagy közösséghez való viszonya nagyon lényeges. Sok családi probléma csak akkor oldható meg, ha annak az egész család nekifeszül. A valódi cél végül is a családi béke megteremtése és fenntartása, amelynek sok tényezője és részfeladata van, ezek legfontosabbika és **alapvető titka a megbocsátani tudás!** Ez a családtagok szubjektív és objektív érdeke is, de a családnak a nagyközösség előtti tanúságtétele sem lehetséges másként, mint békében élni, békességet sugározni, elrejtettséget nyújtani.

A megbocsátás és a család összefüggéséről egy versfoszlány cikázik át az agyamon, jó 50 évnyi távolságból: „*Ma térj meg, házad népe vár, még megbocsát, ne véssz el egyedül.*” Igen, Bodosi György, a Veszprém megyei Pécsely község bőrzekés és bőrnadrágos körzeti orvosa, aki filozófikus hangvétellű verseket ír, miután motorkerékpárjával hazatér gyógyító körútjáról. Még egykori irodalom tanárom hívta fel rá a figyelmemet, meg is vettem egy Antikváriumban az „Öröm szavai” verseskötetét. Interneten találtam ugyan más verseket tőle, de ezt nem, és kénytelen voltam most begépelni az 1964-es kiadásból:

Bodosi György: Megtérés

Hagyd abba már Fáradt az utazást
A völgy legalján lomha köd sűrül,
őszül. Ma térj meg, házad népe vár.
Még megbocsát, ne véssz el egyedül.

Földünk letette gyenge díszait,
míg szemed az éj lázas rabja volt.
Lomb s virágtalan tág látóhatár
tár most szeretni mély s igaz valót.

Haj! Világ teste, széles nyugalom,
hullámzó dombok, égrenyúlt tetők.
Fogadj öledre látás ismerés
kérlelhetetlen búcsúzás előtt.

Levél s virág elvisz – vigyen a szél.
Porod nem látni, emléked se bánt.
Még egyszer nézz szét mindenek felett,
s eredj a völgybe, alkoss szűk hazát.

Lenn emberépített szoros tetők
egymást óvják. Farkast féltő juhok.
Gyűljetek be mind a zord tél előtt -
Konganak tornyok, őrző pásztorok.

A folyó partján zúg egy vén malom.
Száját betömték, búzáat őrleni.
Mit is művelne tétlen szabadon?
Kényszer a forgás, de élet neki.

Mindent elforgat év és nap tovább
Embert, eszmét is sors és századok.
Hagyd abba már Fáradt az utazást.
Kérj vésőt követ! Kérj alázatot!

(1948)

Kell-e kiemelnem a fontosabb gondolatokat? A címadó „megtérést”, a „házad népét”, a „ne véssz el egyedül”-t, az „eredj a völgybe, s alkoss szűk hazát”, aztán a vén malom sorsát, amely őrlő a búzáat, „Mit is művelne tétlen, szabadon / Kényszer a forgás, de élet neki”, s a záró szavakat: „Kérj vésőt követ! Kérj alázatot!”

Ha a házasság és a család „**élő személynek**” mondható, akkor az csak természetes, hogy **válságba is kerülhetnek**, mert a válságok jellemzőek minden szerves fejlődésre. A válság a ténylegesen elért és a megcélzott szintű állapot, valamint a bennünk rejtőző restség és a megváltozás szükséglete közötti feszültség következménye. Gyakran csak az egyik fél ismeri fel a változás szükségességét, s ezért szemrehányást tesz a házastársának.

A házasságban az első válságok az egyszerű **felnőtté válással** függnék össze. A legtöbben még nem váltak felnőtté a házasságkötéskor, a férfi még kötődik anyjához és feleségében is csak anyapótlékot keres, a feleség pedig apát keres a férjében. Ezek infantilis kapcsolódások egymáshoz. A férfi nem meri vállalni a vezetés terhét és méltóságát, inkább átadja azt a feleségének. A jó társi viszonyban viszont nincs alá- és fölé rendelés, bár a szerepek különbözőek lehetnek. Az okos asszony nem zavarja férjét a „fej” feladatának végzése közben, s ő maga örömmel vállalja a „szív” szerepét. A házasság nem lehet sem kétfejű, sem fejetlen. A Kol. 3,18-ban és az Ef. 5,21-ben is ez fejeződik ki: „Engedelmesek legyetek egymásnak Isten félelmében, ti asszonyok a ti férjetekeknek... s ti férfiak szeressétek feleségeteket!” A férfinak nemcsak joga, de kötelessége is, hogy „fej” legyen.

A válságok gyakran **veszekedésekben** nyilvánulnak meg. Lehet, hogy ennek a felek **éretlensége** az oka, de az is lehet, hogy alapjában véve egy célért küzdenek, csak a helyzet, a hangulat, a leterheltség és a tűrőképesség meggyengülése miatt van az egész. Adott pillanatban más lehet az erőnléti állapot, az érzelmi hangulat, a kívánság valamilyen irányban az egyik, ill. a másik félnél. Az egyik tetterre kész, a másik pihenésre vágyik, az egyik felvillanyozott, a másik depressziós. Nem könnyű megőrizni ilyenkor az emberi méltóságot. A biblia kétféle magatartást is javasol. Az egyik az **elfogadás**: „Viseljétek el egymást!”, ahogy Szt. Pál mondja. A másik a **megbocsátás**, ahogyan a Miatyánkban imádkozzuk, s ahogyan Jézus a „Tékozló fiú” történetében ezt bemutatja. A saját magunk és a partner nemiségének elfogadása is ide tartozik. Az állatokkal szemben az ember olyan lény, aki képes a felülemelkedésre és a nemek ellentétéből is a szerelem csodáját éli meg, és ezzel elnyerte a házasság a **maga új organizmusát**.

Valójában csak akkor válik felnőtté az ember, amikor már a **lelki eroszt** is ismeri, vagyis már nemcsak tudomásul veszi és elfogadja a partnere minden lelki és testi tulajdonságát, de örülni is tud ennek, és amikor nemének minden sajátos ereje felett rendelkezik, hogy **a másikat boldoggá tegye**.

Amikor csalódást érzünk, tekinthetjük ezt egy **gyógyító kiábrándulásnak** is. Lehet ugyanis, hogy eddig nem is ismertük igazán a társunkat, és csak a kész elképzeléseinket vetítettük bele. Eddig csak ábrándokban éltünk, amely most hirtelen lelepleződött. Nem a válás a megoldás ilyenkor, hanem a másik valóságos megismerése. Ifjúkorunk egyik eszményi elképzelése sem közelíti meg élő társunk valóságát, s izgalmas kaland lesz őt fokozatosan felfedezni. Az a jó, ha türelemmel segítjük egymást a kibontakozásban az éle teljessége felé.

Az „Ábel, kelj fel!” tanulmány végén igen figyelemre méltó és találó **A megbocsátás tíz pontja**. Szinte tökéletesen igazolja és kiegészíti a fentiekben már tárgyalt fejtegetéseinket, ezért ide-másoltam:

1. A megbocsátás néha hosszú folyamat.
2. A megbocsátásnak nem feltétele a vallomás.
3. A megbocsátáshoz nem szükséges, hogy egyformán értelmezzük a múltat.
4. A megbocsátás azt jelenti, hogy lemondunk a bosszúhoz való jogunkról.
5. A megbocsátás nem azonos a felejtéssel.
6. A megbocsátás azt jelenti, hogy nem emlegetjük fel unos-untalan a minket ért igazságtalanságokat.
7. A megbocsátás nem jelenti azt, hogy el kell fogadnunk a másik ember viselkedését.
8. A megbocsátást döntés előzi meg.
9. A megbocsátás nem feltétlenül jelenti azt, hogy megbízunk a másikban.
10. A megbocsátás az újrakezdés előfeltétele.

Bovet mélylélektani fejtegetéssel igazolja, hogy a szerelem, a házasság és a család válságából nincs más mód kijutni, mint az **elfogadás, a megbocsátás és az „én” megzabolázása** által. Az igazi szerelem az Én halálát jelenti, s ezt szó szerint kell érteni. Mivel senki sem hal meg szívesen, az Én mindenekelőtt **meneküléshez** folyamodik. Sok házasságban előfordult már, hogy bizonyos értelemben visszavonulnak egymástól. A férfi a hivatásának él, a feleség egyre inkább a gyerekeiben oldódik fel, vagy mindketten találnak valami kedvtelést, amely ad némi „élettartalmat”. Lehet ez sport, hobby, vallás, valamilyen alkotás, és élvezeti cikkek, mint cigaretta, alkohol, szerencsejáték, vendéglő, klubélet stb. Ez a menekülés öntudatlan, s mindketten úgy érzik, hogy a másik csalta meg őt, s ő csak az áldozat. Ezért úgy gondolja, saját magát kell szeretnie, segítenie önmagán, hogy megmaradjon az önbecsülése. A magának való élet tünete a levertség és az önsajnálát. A csendes lemondástól a krónikus lehangoltságon át a búskomorságig fokozódhat.

Ennek a visszavonultságnak a mélylélektani oka a halálfélelem: bármit megteszünk, hogy ne kelljen meghalnunk. De ez a menekülés nem feltétlenül a házasság és a család széthullásának a jele: lehet, hogy az igazi szeretet legfontosabb megnyilvánulása. **A szeretetben meg kell halnia az Ének**, ezért az Én elmenekül a saját világába, ahol nincs szeretet. De a szeretet türelmesen vár, míg **az Én halálba nem adja önmagát**.

S ekkor kezdődik el az igazi házasság, **amikor az Én-ünk kész meghalni**. Amikor már kész vagyok feláldozni az önzésemet, szokásaimat, jogaimat, becsvágyamat, ábrándjaimat, az egész privát szférámat.

Egybecseng ezekkel a megállapításokkal a **Rónay Györgytől** idézett vers néhány sora, Csepregi András tanulmányából:

*Ha nincs mit égessen, fegyvertelen a láng. Mit lehet attól
elvenni, aki mindent odaad? Mitől lehet
megfosztani a semmiért sem törtetőt, a semmihez sem
ragaszkodót?
Nincs is pokol, ha magadban kioltod.
S a másokét is. Tehetetlenek.*

A házasság valóban az Én halálát jelenti, de egyben az **újjászületését** is. A lelki házasság a megtermékenyítés biológiai folyamatában ábrázolódik ki: az anyai és az apai csírasejtek egyaránt feladják egyéniségüket, meghalnak, mint olyanok, amikor egyesülnek. De ebben a pillanatban **újja is születnek**, elkezdődik a fejlődésük, sőt létük értelme is igazán csak akkor bontakozik ki. Ahogyan Jézus is mondja a búzaszemről: el kell halnia, hogy új élet fakadjon belőle.

A házassági szerelem a leghatalmasabb kaland, amelyet elképzelhet az ember: egy életre összekapcsolja magát egy olyan emberrel, aki még csak ígéret, akiről csak egy tört képet alkotott eddig, de aztán lassan felfedezi tulajdonképpen mivoltát. Ezért a szerelemért feladja a maga személyét, anélkül, hogy tudná, hová vezet az út, s közben a másik is elveszíti a maga személyét. A kettőből új lény keletkezik, amelyet egyik sem tudott még álmában sem elképzelni. S ez a nagy kaland gyökeresen átalakítja mindkettőjüket.

A házasságban megélt szerelem többet jelent minden más, még a szenvedélyes szerelemnél is. Ez valami egészen más: **itt életről és meghalásról, halálról és feltámadásról van szó**. Az én megszűnik és a gyermek megszületik, az emberi szeretet csődöt mond, de az Isten szeretete által mégis felmagasztosul. A **hűség tulajdonképpen alapértelmezés** az ilyen házasságban.

Korunk problémája a **jó házassági minták hiánya**, s ez már a múlt század közepén elkezdődött, s akár a mi gyermekkorunkat is érinthette. Nem az ember társ utáni vágya veszett ki, ez túl mélyen belénk van kódolva, s erre a ma élő párok is találnak valamilyen megoldást, közkeletű szóval valamiféle „összebútorozást”. De a társi viszony, legyen az élettárs, házastárs vagy csak szimpla barátnőm – barátom kapcsolat, a **„másokért élés” szándéka és valósága nélkül fából vaskarika**. A fenti vers malom hasonlatát tovább értelmezve, ha a tiszta búza megőrlése „az élet neki”, akkor az **üres malom** forgása **maga a halál!** A malom önmagát őrlí, a társak felőrlik egymást és belehalnak, sajnos, akár szó szerint is. Ne adjunk tippeket, hogy hányféleképpen lehetséges ez, a hajszálrepedésektől a darabokra hullásig.

De minden párkapcsolatban ott van az **élet lehetősége** is, a gyermekek és a **családi élet boldogsága**. A családosok, nagycsaládosok mini társadalmában lehetséges a **kommunikáció és az egyre élhetőbb minták kidolgozása**. A „jó családból” származó gyermekek könnyebben viszik tovább az értékeket, talán meg is haladják azokat. Akiknek „nem volt gyerekzobája”, azok sem állnak feltétlenül vesztesre, de nekik több nehézséggel kell megküzdniük. Akár milyen is legyen a társadalmi megítélés, egyszer ki kell mondanunk az igazságot: a **családi élet is egy szakma**, amit meg kell tanulni és csak magas kvalifikációval lehet betölteni! Persze, itt másféle kompetenciák szükségeltetnek, mint egyéb evilági szakmákban, de egyetlen diploma biztosan nem elegendő, különösen, ha a váratlan helyzeteket is bekalkuláljuk. Lehet, hogy már nem is szakmának, hanem **hivatásnak, elhivatottságnak** kellene nevezni.

A fenti magas eszmények után meglehetősen prózai kérdések következnek, mintha csak a műegyetemi felvételin a négy alpműveletet kellene ismertetni. Ám azok nélkül valóban nem lehet megérteni a villamossági és a gépészeti ismereteket.

Kérdések és témakörök:

- szülők és felnőtt gyermekeik kommunikációja: partneri viszony vagy továbbra is a szülő-gyermek alá- fölérendeltségi viszonyt erőltetjük?
- házas gyermekeink: menyecskék, vejeink elfogadása, befogadása
- otthonlakók – távollakók
- nagyszülői szerepkör: kötelező vagy szabadon választott?
- szülei és nagyszülei vagyunk a gyermekeink, unokáink barátainak, jegyeseinek, házastársainak is!
- nagyszülők – unokák kapcsolata, kommunikációja
- nagyszülő és unoka „munkatársi” kapcsolata, barátsága
- nagyszülő és unoka szellemi – érzelmi kapcsolata, együttműködése
- családi ünnepek szervezése, kivitelezése: jeles napok, születésnapok, játék délutánok

A mi nagycsaládunkban bőséges a termés: 30 unokánk van, ebből 2 örökbe fogadott, de meg nem különböztetett semmilyen szempontból. Alapvetően gyönyörködünk bennük, s ez könnyen megy, mert a felelősség már nem a miénk, hanem a szüleiké, a mi gyermekeinkké. Alkalmanként besegítünk gyerekvigyázással, de az érzelmi kötődés is megvan. Gabi csodálatosan bánik velük, mesél, rajzol, énekel, játszik, kalácsot süt velük, én ebben ügyetlenebb vagyok, mesét legfeljebb felolvasni tudok, de erre is van igény. Inkább a már nagyobbakkal tudok beszélgetni vagy matekot, fizikát korrepetálni. Dani, a legnagyobb unokánk nálunk lakik, innen jár egyetemre. Velünk laknak még Eszterék 3 gyerekkel és Gáborék 4 gyerekkel. Szívesen jönnek be hozzánk alkalmanként is, szinte napi rendszerességgel, de ezt nem viszik túlzásba. Az egész család kerek 50 főt számlál, évente kétszer jövünk össze nálunk deklaráltan, Karácsonykor és Húsvétkor, de alkalmanként akárhányszor és akárkikkel. A születésnapokat sokszor összevonva ünnepeljük meg, kb. havonta. Vannak személyre szabott ünnepek, mint 14

éves unoka felnőtt keresztelője, vagy ballagás óvodából, iskolából, gimnáziumból, műsoros est, ahol valaki fellép, mint színpadi szereplő, zene, tánc ének, kórus, Anyák napja stb. műfajban... Nem is tudunk mindenhová elmenni...

A mi „szabadidő-kultúránk” is igen változatos. Lassan 50 éve járunk közösségbe, s a felkészülések, tanulás, önművelődés napi rendszerességű. A nyelvtanulás terén számokat is tudok mondani: Még 2014 nyarán elkezdtem korábbi német és angol tanulmányaimat fejleszteni, s gyerekeim hívták fel a figyelmemet a Duolingo ingyenes internetes nyelvyakorlásra. A program számolja a napokat és a pontokat, s ma éppen 999 napja végzem a napi penzumot. Holnap jubilálok az 1000 napos szériával. Magyar környezetből csak angolt lehet választani, de angol platformról több tucat más nyelvet, akár egzotikus nyelveket is. Eddig német, spanyol és olasz leckéket is vettem, latint sajnos nem lehet választani, de az elmúlt évben könyvekből azt is tanultam. Haszna nem sok van, de a rendszeresség is egy kompetencia. Mióta nyugdíjas vagyok, régi matematikai tanulmányaimat is újjáélesztettem, több spirálkockás nagyalakú füzetet teleírtam, akár tankönyvvé is írhatnám, de az túl nagy munka lenne, s arra már sajnálom az időt. Ennél sokkal fontosabbnak tartom a „memoárjaimat”, részben naplórás formájában, részben régi fényképek és filmek digitalizálása, rendezése által. A múltat egyszer fel kell dolgozni, s vannak dolgok, amelyekre már csak mi emlékezünk. Már látszik, nagyon sokáig fog tartani, akár évekig is, de az a kevés, ami eddig elkészült, igen nagy örömet okoz a felnőtt gyerekeimnek.

A művészetek, a zenehallgatás, az irodalom és általában az olvasás különösen érdekel, de erre már kevesebb az időm. Így aztán nem unatkozunk, s főként nincs igényem semmiféle külön hobbyra.

Házimunkák mindig vannak, különösen, ha a gyerekeink, unokáink erre járnak. Tegnap ünnepeltük Andris fiunk 30. születésnapját, február óta szerveződik a meglepetés buli, köszöntések, kerti parti, bográcsgulyás, sütik stb. Minden testvére eljött családotól, voltak, akik itt is aludtak. A legszűkebb család 50 fő, s én vagyok a „pátriárka” a magam 72 évével. Igazi szívöröm együtt látni őket, kicsik és nagyok megtalálják a játszótársat, beszélgetőtársat. A kerek születésnapokat szoktuk így megülni, meg az esküvőket, keresztelőket, van, aki hagyományosan kicsi korban keresztelteti a gyermekét, de már többen is voltak 14 éves korban keresztelkedők.

A tartós házi munkák terén állandó a restancia. Ezen kívül több gyermekem is építkezett vagy éppen most van benne, jó látni, hogy ebben is segítik egymást. Alkalmi segítések is vannak költözködéskor, szállításoknál, de a családon kívül is szerveznek ilyen akciókat.

Van aztán egy érdekes hagyomány is a családban: a disznótor. Nem minden évben, de ha van, legalább két nagy hízó esik áldozatul. Ezt mindig Száron, Péteréknél szoktuk lebonyolítani, ahol megvan hozzá a hely és az eszközök. Négy-öt család osztozik a végterméken és a költségeken, valamilyen százalékot megjelölve. Természetesen aznap reggel vásárolják meg az élő disznót, s estére készülünk el a munkákkal.

Péterék más bokr családoknak is szerveznek un. cselekvőnapit kolbásztöltést, ilyenkor hentesnél vásárolt hús az alapanyag, de a füstölés és érlelés ugyanúgy megy. Mindenki gyerekekkel érkezik, nagy a rumli és nagy a buli, de jókedvű baráti találkozó is egyúttal.

A nagyobb gyerekek szeretnek focizni bérelt pályán, havonta 2-3 alkalommal. Én ezekre nem járok, de ők testvéreikkel és közösségi barátaikkal ezt nagyon élvezik. Ritkábban gokartozni is elmennek, ez költségesebb szórakozás. Akik már dolgoznak és keresnek, ők fizetik a köröket a kisebbeknek, s néha ez a szülinapi ajándéka valamelyiknek. Természetesen ide sem járok, de nagyra értékelem az összetartásukat, s hogy ezzel örömet okoznak egymásnak.

Többen zenélnek a családban, különböző hangszereken játszanak vagy kórusban énekelnek. Vannak kisebbek, akik táncot tanulnak, akár óvodás kortól is. Vannak aztán ballagások, évzárók, anyák napi köszöntők, fellépések, csellóvizsga, éneklés, kórus, s ezekre mind meghívót kapunk, s ez nemegyszer Érden, Száron vagy Budapest távolabbi kerületében van. Többnyire elmegyünk, hacsak nem ütközik valamivel, s a legkisebbek ezt el is várják tőlünk.

A családi élet tehát elég mozgalmas élet, és egy meglehetősen költséges életminőség.

5. Fizikai és biológiai létünk

- életünk keretei: lakás, ház, kert, családszerkezet, testvérek, nagyszülők
- építkezés, fizikai munkák végzése, anyagi gondok
- szülők munkája, munkahelyei, családi vállalkozás, családtagok bedolgozása
- házi munkák, szétosztása, végzése napi lebontásban
- karbantartási munkák, szerelések, javítások, ruhavarrás, zokni stoppolás stb.
- egészség, betegség a családban, terápiák, gyógyszerek beszerzése
- nagyszülők ápolása, ellátása rászorultságuk esetén
- egészséges életmód, sport, mozgáskultúra, kirándulások

6. Közösség

- kapcsolataink a családon kívüli környezettel: szomszédok, iskolatársak, munkatársak
- baráti kapcsolatok fenntartása, ápolása más családokkal, személyekkel
- Kisközösségi munka: szülők közösségei, gyermekek közösségbe szervezése
- közösségi találkozók, ünnepek, rendezvények, karitázmunkák végzése
- bekapcsolódás a helyi egyházközösségi munkába

7. Munkahely

- sátorszövés vagy hívatás?
- pénzkereset vagy szolgálat?
- szakmai lelkesedés és elköteleződés, vagy csak hogy „szó ne érje a ház elejét”?
- külön munkák vállalása, több munkahely fenntartása, önkiszákmányolás
- nyugdíjas korban is munkavégzés a régi munkahelyen, vagy a szakmában bárhol

8. Társadalmi létünk

- bele kívánunk-e szólani társadalmi kérdésekbe?
- aktív politizálás, milyen szinten?
- napi politikai események figyelése
- civil szervezetekben való munkálkodás
- demográfiai helyzet javítása aktív részvétellel és felvilágosító munkával
- a kormány vállalható célkitűzéseinek támogatása pozitív vélemény kinyilvánításával, pl. családpolitika, környezetvédelem, munka alapú társadalom, oktatásügy stb.

9. Kultúra

- a kultúra értékeinek felismerése és tisztelete
- aktív szellemi élet, tanulás, művelődés
- a történelmi múltból ránk maradt kultúrák átvétele
- a múlt kulturális örökségének, relikviáinak, műalkotásainak tanulmányozása
- a kultúra hozzánk közel álló részeinek művelése, gyakorlása
- tradíciók, népszokások beépítése az életünkbe
- hagyományteremtés a családban, kisközösségben, jó szokások kialakítása
- a tudomány fejlődés eredményeinek alkalmazása
- művészi alkotások megismerése, elemzése, szellemi-lelki létünkbe, személyiségünkbe való integrálása
- a saját- és gyermekeink, unokáink művészi hajlamainak, adottságainak felszínre hozása, elmélyítése, gyakoroltatása, művészeti nevelése
- a világirodalom remekeinek többszöri elolvasása, elolvastatása
- a könyvek szeretetére való nevelés, gyermekeink, unokáink, s az ő barátaik javára
- képzőművészetek megismerése, tanulmányozása, tanulmányutak, építészeti emlékek, múzeumok, tárlatok látogatása
- a zenetörténet nagy alkotóinak és legjelentősebb műveinek megismerése, élvezete gyakori hallgatás által, hanghordozókról is, de alkalmanként élő zene gyanánt hangversenyekre járás útján
- önmagunk és gyermekeink, unokáink zenei nevelése, tehetség gondozása
- a „zene mindenkié”, szól a klasszikus mondás, és valóban, nemcsak műveltebb, lelkiekben gazdagabb, de jobb emberré is válhat, aki hallgatja vagy műveli
- a kultúra ismerete és művelése ugyanis a személyiségfejlődés jelentős elősegítője, s a cél nemcsak az érdekesebb, műveltebb, érzékenyebb, kellemesebb lelkület kialakítása, hanem az etikai értelmű jobbá tétel is, sőt elsősorban az.

10. Egyéb kapcsolataink és foglalatosságaink

- egyéni hobbyk, szenvedélyek, elköteleződések, szolgálatok
- barkácsolás, famunkák, kézműves foglalkozások, kertészkedés
- szövés, fonás, kötés, horgolás, varrás, bőrdíszmű
- sporthorgászat, halászat, vadászat, méhészkedés, háziállatok
- sport, foci, futás, sakk, kártya, úszás, természetjárás
- utazás, biciklitúrák, gyalogtúrák, evezés, vitorlázás
- helytörténeti kutatások, történelmi és művészeti emlékek itthon és külföldön
- zenélés, éneklés, kórus, zenekar
- színjátszó kör, tánc, népzene, néptánc
- tudományos kutatás, tanulmányok, könyvek írása
- környezetvédelem aktív szolgálata
- karitás tevékenységek
- politikai, társadalmi mozgalmakban való részvétel
- családkutatás, rokoni kapcsolatok ápolása

Befejezés

Szoktuk mondani, ha sok a dolgunk és azt sem tudjuk, hol áll a fejük: „Meghalni sincs időm!” Pedig arra lesz csak igazán: egy egész örök élet áll majd a rendelkezésünkre! De hogy milyen véget érünk, mi lesz az örök sorsunk, nagyrészt attól függ majd: hogy milyen volt itt a Földön, ebben a Véges Időintervallumban a „Szabadidő kultúránk!”

Vincze Endre

2017. július